

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทำบายศรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
เรื่องการทำบายศรี
กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

นางสุลักษณ์ อุ่นเมือง

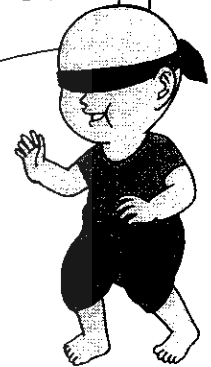
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการสอน
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2549

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การทำบายศรี

วิสัยทัศน์

การศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนากระบวนการทำงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการออกแบบงานและทำงานอย่างมีกลยุทธ์ เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ใช้สิ่งแวดล้อมให้คุ้มค่า ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังและพัฒนาให้มีคุณภาพ และมีคุณธรรม จริยธรรม สามารถประกอบอาชีพและแก้ปัญหาการทำงานและดำรงชีวิตในครอบครัวอย่างมีความสุข

คำอธิบายรายวิชา

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมเพื่อให้เป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถ โดยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและครอบครัว การอาชีพ มีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความสามารถในการจัดการ การวางแผนออกแบบในการทำงาน สามารถนำเอาความรู้เทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้ประยุกต์ใช้ในการทำงาน สร้าง พัฒนางาน ผลิตภัณฑ์ ตลอดจนวิธีการใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพและการทำงาน

ผู้เรียนจะต้องฝึกฝนกระบวนการทำงานและแก้ปัญหาในการทำงาน ทำงานเป็นขั้นตอน มีทักษะในการจัดการ มีความคิดสร้างสรรค์ เลือกและใช้วัสดุในท้องถิ่นให้เหมาะกับงาน สามารถคิด ออกแบบ สร้าง คัดแปลงสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน มีความรับผิดชอบ ชยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม อดทน ใช้พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างคุ้มค่าและถูกวิธี

ในการศึกษาการทำงานนั้น ผู้เรียนจะได้รับการปลูกฝังและพัฒนางานให้มีคุณภาพ และฝึกฝนการทำงานบนพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ หลักการ วิธีการและขั้นตอนการทำงาน มีความรับผิดชอบ และรักการทำงาน เน้นการใช้ ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์

คำอธิบายรายวิชา

หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทำบายศรี

สังเกต และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทำบายศรีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ในเรื่อง
วิธีการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค แล้วนำผลมาวิเคราะห์ อภิปราย และสรุป

ศึกษาวัฒนธรรม ประเพณี การดำเนินงานตามแนวทางที่กำหนด แล้วนำมาอภิปราย
สรุปผล เพื่อเผยแพร่ในเชิงอนุรักษ์

ศึกษาการเลือกและเตรียมวัสดุ การออกแบบและสร้างแบบ การเตรียม การใช้
และเก็บรักษา เครื่องมือเครื่องใช้ การจำหน่าย แล้วนำผลมาอภิปราย สรุป และรายงานผล
เป็นแนวทางในการทำงาน

ฝึกวางแผนดำเนินงานตามแนวทางที่กำหนด แล้วนำผลมาอภิปราย สรุป

ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นขั้นตอน กระบวนการและนิสัยในการทำงาน สังเกตกระบวนการ
การทำงาน หาข้อบกพร่องและวิธีแก้ปัญหา

เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ การดำเนินงาน มีทักษะในการใช้เครื่องมือสามารถ
ทำงานตามขั้นตอนโดยเน้นทักษะกระบวนการ นิสัยในการทำงาน การปรับปรุงงานและ
ผลงานอยู่เสมอแล้วนำมาเปรียบเทียบหาข้อบกพร่องและแก้ไข

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำบายศรี

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

หลักการ

เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถนำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ฝึกทักษะกระบวนการทำงาน และเป็นการอนุรักษ์คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

จุดหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยในการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
2. เพื่อให้นักเรียนนำความรู้และทักษะที่ได้จากการเรียน ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวันได้
3. เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าในการนำเอาวัสดุธรรมชาติที่มีในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์
5. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าและประโยชน์ของการทำบายศรี
6. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่น มีความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

โครงสร้าง

หลักสูตรการทำบายศรีเป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการปรับรายละเอียดของเนื้อหาซึ่งได้จัดประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีนิสัยในการทำงานและปรับปรุงงานอยู่เสมอ และมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ มีความภูมิใจในท้องถิ่นของตน ซึ่งมีโครงสร้างของเนื้อหาที่จัดให้ผู้เรียน ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ประวัติความเป็นมาของงานใบตอง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ประวัติความเป็นมา ความสำคัญและประโยชน์ของบายศรี

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การเตรียมเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำบายศรี

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ขั้นตอนและวิธีทำบายศรี

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การคิดราคาต้นทุน กำไรและการทำบายศรี

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 การจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน

เวลาเรียน

หลักสูตรสถานศึกษากำหนดเวลาเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีในระดับประถมศึกษาปีที่ 5 ไร่ 80 ชั่วโมง ต่อ 1 ปีการศึกษา หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทำบายศรีได้กำหนดไว้ 20 ชั่วโมง ดังนี้

เนื้อหา	ชั่วโมงเรียน
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 - ประวัติความเป็นมาของงานใบตอง	2
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 - ประวัติความเป็นมา ความสำคัญและประโยชน์ของบายศรี	2
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 - การเตรียมเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำบายศรี	2
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 - ขั้นตอนและวิธีทำบายศรี (บายศรีอีสาน)	8
หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 - การคิดราคาต้นทุน กำไรและจัดจำหน่ายบายศรี	2
หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 - การจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน	2
รวม	20

กระบวนการจัดการเรียนรู้

หลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการทำบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กระบวนการจัดการเรียนรู้ดังนี้

1. ครูผู้สอนควรจัดกระบวนการจัดเรียนรู้ในลักษณะรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มย่อย ประมาณ 4-5 คน ตามความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อสะดวกต่อการจัดกิจกรรม การเรียนและการสังเกตทักษะกระบวนการทำงานของนักเรียนแต่ละคน เนื่องจากการพัฒนา

หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำบายศรี มีขั้นตอนในการปฏิบัติค่อนข้างยุ่งยากและต้องใช้ฝีมือ ความประณีตในการทำงาน ครูผู้สอนควรสังเกตนักเรียนที่เรียนรู้ช้าต้องให้ความช่วยเหลือ ส่วนคนที่เรียนรู้เร็วควรส่งเสริมบทบาท โดยคอยช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนช้าด้วย

2. วางแผนจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้มีช่วงที่สั้นบ้าง ยาวบ้างเพื่อสะดวก ในการสอนภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ
3. ในการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ ครูควรศึกษาขั้นตอนการปฏิบัติในหลักสูตร ให้ถ่องแท้ ก่อนทำการสอน
4. ในการทำงานกลุ่มควรกำหนดบทบาทหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม สมาชิก ฝึกทักษะ ในการทำงานร่วมกัน เช่นการนำเสนองาน การปฏิบัติ และปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ที่ต้องการ
5. จัดครูที่มีความรู้ ความสนใจในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มาเป็นครูผู้สอน เพราะการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ จะสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับครู ผู้สอนเป็นสำคัญ
6. ฝึกให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนในการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ และสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อมกับการจัดกิจกรรม
7. เพื่อให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ สมบูรณ์ครบถ้วนถูกต้องตามขั้นตอนการทำงาน ในการปฏิบัติงานควรเชิญผู้รู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของเรื่องมาเป็นวิทยากรในการสอน ในขั้นตอนการฝึกปฏิบัติ
8. การจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ ครูอาจใช้ภาษาถิ่นกับนักเรียนเพื่อให้ นักเรียน เข้าใจในบทเรียนและขั้นตอนการทำงานมากขึ้น

การวัดและประเมินผล

ในการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำ บายศรี มีการดำเนินงานดังนี้

1. เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน
2. เพื่อเป็นการตัดสินผลการเรียน

การทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรทดสอบให้ครบทั้ง 3 ด้านตามที่หลักสูตร พุทธศักราช 2544 กำหนดไว้คือ วัดผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ วัดทักษะกระบวนการทำงาน วัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในการวัดผลและประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้ ครูผู้สอนประเมินผล

ในการวัดและการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ให้ครูผู้สอนประเมินผลเมื่อสอนจบในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนไม่สามารถผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ จะต้องจัดให้มีการสอนซ่อมเสริม และประเมินผลซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ในการวัดผลประเมินผลเพื่อเป็นการปรับปรุงการเรียนการสอน ควรเน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติเป็นกระบวนการ โดยก่อนทำการสอนต้องแจ้งให้ผู้เรียนทราบจุดประสงค์การเรียนรู้ และเกณฑ์การผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้เสียก่อน

ส่วนในการวัดผลประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียนนั้น ให้เลือกประเมินเฉพาะจุดประสงค์การเรียนรู้ที่สำคัญ ให้ครอบคลุมทั้งด้าน พุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย และเน้นกระบวนการทำงานของนักเรียน ผู้เรียนจะต้องมีเวลาเรียนไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด และผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ ทั้งหมด

รายละเอียดของการประเมินผล มีดังนี้

1. โดยการใช้แบบวัดทักษะกระบวนการทำงาน
2. โดยการใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. การวัดทักษะและกระบวนการในการทำงาน

การวัดทักษะการปฏิบัติงานของนักเรียน โดยคิดคำนวณเป็นค่าร้อยละ (Percentage) ซึ่งคำนวณจากและคะแนนที่ผู้เรียนทำได้ ทั้งหมด หาคด้วยน้ำหนักความสำคัญหรือคะแนนเต็มทั้งหมดคูณด้วยหนึ่งร้อย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งเกณฑ์ เป็น 5 ขั้นดังนี้

1. ขั้นเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ จะประเมินเป็น 2 ระดับ มี ไม่มี
2. ขั้นกระบวนการ จะประเมินเป็น 4 ระดับคือ ดีมาก ดี ปานกลาง พอใช้ ต้องแก้ไข
3. ขั้นเวลาในการปฏิบัติงาน จะประเมินเป็น 3 ระดับ คือ ทำเสร็จภายในเวลา 2 ชั่วโมง ทำเสร็จภายในเวลา 3 ชั่วโมง ทำเสร็จภายในเวลา 3.5 ชั่วโมง
4. ขั้นประเมินผลงานหรือชิ้นงาน จะประเมิน 3 ระดับ คือ ดีมาก ปานกลาง ปรับปรุง
5. ขั้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จะประเมินเป็น 3 ระดับ คือ ทำ ทำบ้าง ไม่ทำ

น้ำหนักความสำคัญหรือคะแนนเต็มในแต่ละข้อแตกต่างกัน ดังนั้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะและกระบวนการทำงาน คิดเป็นร้อยละ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง แบบวัดทักษะกระบวนการ การปฏิบัติงานเป็นรายบุคคล

เรื่องการทำบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของ เด็กชายวัชรพงษ์ พวงใบดี เลขที่ 1

พฤติกรรมที่วัด	คะแนน	เกณฑ์การให้คะแนน	รวม
1. ชั้นเตรียมอุปกรณ์	6		6
1.1 ใบตองตานีใบ	2	(2) มีครบ (1) มีไม่ครบ (0) ไม่มี	
1.2 ไม้กลัด กรรไกร ผ้าเช็ดใบตอง	2	(2) มีครบ (1) มีไม่ครบ (0) ไม่มี	
1.3 รูปแบบ	2	(2) มีครบ (1) มีไม่ครบ (0) ไม่มี	

จากตาราง คะแนนที่ได้เท่ากับ 6 คะแนน จากคะแนนเต็มทั้งหมด 6 คะแนน เมื่อนำคะแนนมาหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะกระบวนการปฏิบัติงานของเด็กชาย วัชรพงษ์ พวงใบดี จึงเท่ากับ

$$\frac{6}{6} \times 100$$

จะได้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านพฤติกรรมระหว่างเรียน เท่ากับ ร้อยละ 100

การวัดคุณลักษณะในการทำงานของนักเรียน โดยคิดคำนวณเป็นค่าร้อยละ (Percentage) ซึ่งคำนวณจากและคะแนนที่ผู้เรียนทำได้ ทั้งหมด หาคำด้วยนำหนักความสำคัญ หรือคะแนนเต็มทั้งหมดคูณด้วยหนึ่งร้อย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งเกณฑ์ เป็น

ปฏิบัติได้ดี 1 คะแนน

ไม่ปฏิบัติ 0 คะแนน

ตัวอย่าง ตารางวัดทักษะกระบวนการทำงานเป็นรายบุคคล (วัดโดยการสังเกต)

ชื่อเด็กชายวัชรพงษ์ พวงใบดี เลขที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านดงบัง

พฤติกรรมระหว่างเรียน	การปฏิบัติร้อยละ 1 คะแนน (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	หมายเหตุ
1. การจัดเตรียมเครื่องมืออุปกรณ์	1	
2. วางแผนการทำงาน	1	
3. ตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมาย	1	
4. ร่วมมือการทำงานในกลุ่ม	1	

จากตาราง คะแนนที่ทำได้เท่ากับ 4 คะแนน จากคะแนนเต็มทั้งหมด 10 คะแนน เมื่อนำคะแนนมาหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ เด็กชายวัชรพงษ์ พวงใบดี จึงเท่ากับ

$$\frac{4}{10} \times 100$$

จะได้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เท่ากับ ร้อยละ 40

2. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

เป็นการวัดด้านความรู้ของผู้เรียนด้วยแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ แล้วนำคะแนนที่นักเรียนทำได้มาหาค่าร้อยละ จากสูตร

$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

เมื่อ P แทน ค่าร้อยละ

f แทน ความถี่ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงใหม่เป็นร้อยละ ในที่นี้หมายถึง คะแนนที่นักเรียนทำได้

N แทน จำนวนความถี่ทั้งหมด ในที่นี้หมายถึง จำนวนคะแนนเต็ม ข้อสอบแต่ละข้อให้คะแนนเต็ม 1 โดยใช้เกณฑ์ ตอบถูกได้ 1 ตอบผิดได้ 0 คะแนนที่นักเรียนทำได้ทั้งหมดหารด้วยคะแนนเต็มแล้วคูณด้วยหนึ่งร้อย จะได้ค่าร้อยละที่นักเรียนทำข้อสอบได้

ตัวอย่าง แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การทำบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

เลขที่	ชื่อ-สกุล	ข้อสอบ					รวม คะแนน	คิดเป็น ร้อยละ
		ข้อที่ 1	ข้อที่ 2	ข้อที่ 3	ข้อที่ 4	ข้อที่ 5		
1	คช.วัชรพงษ์ พวงใบดี	1	1	0	1	1	4	80
2	คช.ธีระชัย อภัยโส	0	1	1	0	1	3	60

จากตาราง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านความรู้ คิดเป็นร้อยละ ของเด็กชายวัชรพงษ์ พวงใบดี เท่ากับร้อยละ 80 และเด็กชายธีระชัย อภัยโส เท่ากับร้อยละ 60

ระดับการปฏิบัติงาน ของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

เรื่องการทำบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ชื่อ เด็กชายวัชรพงษ์ พวงใบดี เลขที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านดงบัง

พฤติกรรม	คะแนน	คะแนนที่ได้	หมายเหตุ
1. ชั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์	10	9	
2. ชั้นกระบวนการ	40	35	
3. เวลา	10	9	
4. ผลงาน / ชิ้นงาน	30	27	
5. คุณลักษณะที่พึงประสงค์	10	9	
รวม	100	80	

จากตาราง คะแนนเต็ม 100 คะแนน เด็กชายวัชรพงษ์ พวงใบดี ทำได้ 80 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80 ซึ่งคะแนนที่น่าพอใจสำหรับกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้คือ ร้อยละ 80 ทั้ง 5 ด้าน คือความรู้และทักษะการปฏิบัติ ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์การประเมินผลใน คู่มือการประเมินผลหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 วัดและประเมินผล การเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทำบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในทุกแผน การจัดการเรียนรู้ กำหนดใช้แบบวัดทักษะและกระบวนการในการทำงานเป็นเครื่องมือในการ ประเมินผลการเรียน ดังนี้

RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

การกำหนดเกณฑ์เพื่อตัดคุณภาพในการปฏิบัติงาน เป็น 0, 1, 2 เพื่อให้ผู้สอนสามารถตัดสินใจ
ประเมินคุณภาพงานได้เหมาะสมได้

รายการสังเกต	เกณฑ์การประเมินคุณภาพคุณลักษณะการปฏิบัติงาน		
	0 = แก้ไข	1 = พอใช้	2 = ดี
1. การเตรียมวัสดุอุปกรณ์	เตรียมอุปกรณ์ได้ไม่ครบครุ ต้องแนะนำเพิ่มเติมจึงจะ สามารถทำบายศรีได้	เตรียมอุปกรณ์ไม่ครบ แต่สามารถทำ บายศรีได้	จัดเตรียมอุปกรณ์ได้ครบ ทุกอย่างเหมาะสมกับงาน
2. ชั้นกระบวนการ	ปฏิบัติงานได้ไม่ถูกตามวิธี การหรือขั้นตอนและได้ผล งานที่ไม่ดีต้องแนะนำจึง สามารถปฏิบัติได้	ปฏิบัติงานไม่ถูกต้อง ตามขั้นตอน แต่ ผลงานดี	มีการปฏิบัติงานได้ถูกต้อง ครบตามขั้นตอน ปฏิบัติงาน ได้คล่องแคล่ว ได้ผลงานดี
3. เวลาในการ ปฏิบัติงาน	ไม่มีการวางแผนและทำงาน ได้ไม่ถูกต้องตามขั้นตอน	ไม่มีการวางแผนแต่ ทำงานได้ไม่ถูกต้อง ตามขั้นตอน	มีการวางแผนอย่างเป็น ระบบจนทำงานได้สำเร็จ ตามขั้นตอน
4. ผลงาน/ชิ้นงาน	ถูกต้องตามรูปแบบแต่ไม่มี ความประณีต ไม่มี ความค งทน	ถูกต้องตามรูปแบบแต่มี ความประณีต ไม่มี ความคงทน	ถูกต้องตามรูปแบบแต่มี ความประณีต มีความคงทน
5. คุณลักษณะที่ พึงประสงค์	ทำความสะอาด เก็บอุปกรณ์ และให้ความร่วมมือเมื่อครู แนะนำและตักเตือน	ทำความสะอาด เก็บ อุปกรณ์บางอย่าง ไม่ครบทุกชิ้น	ทำความสะอาด เก็บอุปกรณ์ และสถานที่ได้เรียบร้อย
	ให้ความร่วมมือในกลุ่มและ ส่วนรวมเมื่อครูแนะนำและ ตักเตือน	ให้ความร่วมมือภายใน กลุ่มและส่วนรวม	ให้ความร่วมมือภายในกลุ่ม และส่วนรวมเป็นอย่างดี
	ไม่สนใจ ในการเรียนจน เพื่อนและครูต้องแนะนำ ตักเตือน	มีความสนใจในการ เรียนกระตือรือร้นใน เรื่องที่เรียนเป็นบางครั้ง	สนใจ ตั้งใจในการเรียน กระตือรือร้นในเรื่องที่เรียน เป็นอย่างดี
	ไม่กล้าแสดงออก ไม่ยอม รับฟังข้อเสนอแนะของผู้อื่น และทำงานไม่เสร็จตามเวลา ที่กำหนด	มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก แต่ไม่ ยอมรับฟังข้อเสนอแนะ ของผู้อื่นทำงานเสร็จแต่ ไม่ทันเวลาที่กำหนด	มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก ยอมรับฟัง ข้อเสนอแนะของผู้อื่น ทำงานเสร็จทันเวลาที่ กำหนด
	ปล่อยปละละเลยงานที่ได้รับ มอบหมาย	รับผิดชอบงานที่ได้รับ มอบหมายแต่ช้าเพราะ สนใจอย่างอื่น	รับผิดชอบต่องานที่ได้รับ มอบหมายจนเสร็จก่อน ทำงานอื่น

หลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

เรื่องการทำบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

สังเกตและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทำบายศรีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ในเรื่อง
วิธีทำ การดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค แล้วนำผลมาวิเคราะห์ อภิปราย และสรุป

ศึกษาวัฒนธรรม ประเพณี การดำเนินงานตามแนวทางที่กำหนด แล้วนำมาอภิปราย
สรุปผล เพื่อเผยแพร่ในเชิงอนุรักษ์

ศึกษาการเลือกและเตรียมวัสดุ การออกแบบและสร้างแบบ การเตรียม การใช้และ
เก็บรักษา เครื่องมือเครื่องใช้ การจำหน่าย แล้วนำผลมาอภิปราย สรุป และรายงานผลเป็น
แนวทางในการทำงาน

ฝึกวางแผนดำเนินงานตามแนวทางที่กำหนด แล้วนำผลมาอภิปราย สรุป

ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นขั้นตอน กระบวนการและนิสัยในการทำงาน สังเกตกระบวนการ
การทำงาน หาข้อบกพร่องและวิธีแก้ปัญหา

เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ การดำเนินงาน มีทักษะในการใช้เครื่องมือสามารถ
ทำงานตามขั้นตอนโดยเน้นทักษะกระบวนการ นิสัยในการทำงาน การปรับปรุงงานและ
ผลงานอยู่เสมอแล้วนำมาเปรียบเทียบหาข้อบกพร่องและแก้ไข

หลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

เรื่อง การทำบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

สาระสำคัญ

การทำบายศรี เป็นวัฒนธรรม ประเพณี ในชุมชนที่สืบทอดกันมาช้านาน เพื่อสร้างขวัญ และกำลังใจให้แก่คนในชุมชนให้เกิดความรัก ความสามัคคี ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่า ควรแก่การอนุรักษ์ไว้

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกประวัติความเป็นมาของงานใบตอง
2. บอกความเป็นหมายของบายศรีได้
3. บอกประโยชน์ของการทำบายศรีที่มีต่อการดำเนินชีวิตได้
4. เลือกอุปกรณ์ในการทำบายศรีได้
5. บอกการอนุรักษ์การทำบายศรีได้
6. เลือกใช้ใบตอง วัสดุต่างๆ และเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำบายศรีได้อย่างเหมาะสม
7. บอกวิธีการทำบายศรีตามลำดับขั้นตอนได้ถูกต้อง
8. สามารถนำลูกบายศรีมาประกอบเป็นตัวบายศรีได้
9. สามารถประกอบตกแต่งบายศรีให้สวยงามได้
10. ทำชิ้นหมากเบ็งจ้และทำกลีบติดชิ้นหมากเบ็งจ้ได้
11. คิดคำนวณต้นทุนในการผลิตและกำหนดราคาขายได้
12. สามารถจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายจากต้นทุนและราคาขายได้
13. สามารถนำเสนอผลงานและจัดนิทรรศการผลงานได้

การวิเคราะห์หลักสูตร

การวิเคราะห์หลักสูตรจะต้องวิเคราะห์ให้ครอบคลุม จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระ การเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ เวลาเรียน และการวัดและประเมินผล สำหรับการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำบายศรี กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นการ ปรับเนื้อหาวิชาขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของ โรงเรียนและชุมชน รายละเอียด เนื้อหาวิชามีดังนี้

**การวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การทำบายศรี
กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี**

หน่วยที่	จุดประสงค์การเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้	เวลา/ ชั่วโมง
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 - ประวัติความเป็นมา ของงานใบตอง	1. บอกประวัติความเป็นมา ของงานใบตอง	1. ศึกษาใบความรู้ที่ 1 2. อภิปราย รายงานจาก ใบความรู้ 3. ค้นคว้าจากแหล่งความรู้ ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	2
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 - ประวัติความเป็นมา ความสำคัญและ ประโยชน์ของ บายศรี	1. บอกความเป็นมาของ บายศรีได้ 2. บอกการอนุรักษ์การทำ บายศรีได้	1. ศึกษาใบความรู้ที่ 2 2. อภิปราย รายงานจาก ใบความรู้ 3. ค้นคว้าจากแหล่งความรู้ ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	4
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 - การเตรียมเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ ในการทำบายศรี	1. เลือกใช้ใบตอง วัสดุต่างๆ และเครื่องมือเครื่องใช้ใน การทำบายศรีได้อย่าง เหมาะสม	1. ศึกษาใบความรู้ที่ 3-4 2. อภิปราย ชักถามแสดง ความคิดเห็น 3. ทำกิจกรรมกลุ่ม	2
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 - ขั้นตอนการทำ บายศรี (บายศรี อีสาน)	1. บอกวิธีการทำบายศรีตาม ลำดับขั้นตอนได้ถูกต้อง 2. สามารถนำลูกบายศรีมา ประกอบเป็นตัวบายศรีได้ 3. สามารถประกอบตกแต่ง บายศรีให้สวยงามได้	1. ศึกษาใบความรู้ที่ 5-12 2. อภิปราย ชักถามแสดง ความคิดเห็น 3. ทำกิจกรรมกลุ่ม	

หน่วยที่	จุดประสงค์การเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้	เวลา / ชั่วโมง
	4. ทำชิ้นหมากเบ็งจ์และทำกลีบติดชิ้นหมากเบ็งจ์ได้		
หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 - การคิดราคาต้นทุนกำไรและจัดจำหน่ายขายศรี	1. คิดคำนวณต้นทุนในการผลิตและกำหนดราคาขายได้ 2. สามารถจัดทำบัญชีรับจ่ายจากต้นทุนและราคาขายได้	1. ศึกษาใบความรู้ที่ 13 2. อภิปราย ชักถาม แสดงความคิดเห็น 3. ปฏิบัติจริง	2
หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 - การจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน	1. สามารถนำเสนอผลงานและจัดนิทรรศการแสดงผลงานได้	1. ศึกษาใบความรู้ที่ 14 2. อภิปราย ชักถาม	2
รวม			20

ใบความรู้ที่ 1

ประวัติความเป็นมาของงานใบตอง

บรรพบุรุษของเราตั้งแต่สมัยโบราณได้คิดนำใบตองใบไม้มาห่อขนมและอาหารต่างๆ ใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนคิดประดิษฐ์ให้มีรูปร่างหรือรูปทรงสวยงามแปลกตาขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานพิธีตามประเพณีไทยต่างๆ เช่น การทำบุญในวันสำคัญๆ แล้ว ยังทำอย่างพิถีพิถันและสวยงามมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เป็นการแสดงฝีมืออดทน ให้น่าชื่นชมยินดี

เป็นการยากที่จะตอบคำถามว่างานใบตองมีมาตั้งแต่สมัยใด ใครเป็นผู้ริเริ่มและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมแขนงนี้ แต่ปรากฏเป็นหลักฐานในสมัยสุโขทัย จากหนังสือเรื่อง ท้าวศรีจุฬาลักษณ์หรือนางนพมาศว่า ได้มีการจัดแต่งดอกไม้เป็นที่แพร่หลายในสมัยนั้น ครั้นนางนพมาศได้ถวายตัวเข้าเป็นพระสนมของสมเด็จพระร่วงเจ้า เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 1907 แล้ว ก็ได้ประดิษฐ์โคมลอยน้ำโดยเอาดอกไม้มาประดิษฐ์เป็นรูปดอกบัว ใช้ดอกไม้สลักเป็นลวดลายที่สวยงามมาก แล้วตกแต่งด้วยผลไม้ที่แกะสลักเป็นรูปนกกำลังจิกเกสร ดอกบัว เสียบรูปเทียนและโคมไฟลอยน้ำในพระราชพิธีจองเปรียง ซึ่งมีขึ้นในวันเพ็ญ เดือน 12 เมื่อสมเด็จพระร่วงเจ้าทอดพระเนตรเห็นก็ชมว่างามอย่างประหลาด เมื่อทรงสืบทราบว่าเป็นฝีมือของใคร แล้วจึงบัญญัติแบบฉบับการทำโคมรูปดอกบัวลอยในวันเพ็ญเดือน 12 ตามเหตุผลของสิ่งประกอบ ซึ่งนางนพมาศได้ทูลพระองค์ไว้แต่ครั้งนั้น ต่อมาทุกสิ่งทุกอย่างได้เจริญขึ้นตามลำดับ จึงมีการคิดดัดแปลงแก้ไขกระทงลอยซึ่งเย็บด้วยใบตองขึ้นมาในรูปแบบที่แตกต่างกันมากมายหลายชนิด ดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนี้

ด้วยหลักฐานอันนี้แสดงให้เห็นชัดว่าบรรพบุรุษของเรามีศิลปะในการประดิษฐ์ดอกไม้ ใบไม้ ผลไม้ และวัสดุต่างๆ มาก่อน สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี แต่ไม่มีผู้ใดได้เขียนไว้เป็นหลักฐานให้อนุชนรุ่นหลังได้ค้นคว้า งานใบตองเป็นงานที่แสดงให้เห็นความคิดสร้างสรรค์ด้านศิลปะ อันน่าภาคภูมิใจของบรรพบุรุษของเราแต่โบราณ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ ซึ่งประกอบด้วยความละเอียดอ่อน ประณีตบรรจงมีความสวยงามเป็นระเบียบ และความช่างคิด รู้จักดัดแปลง นำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ทุกบ้านเรือนในสมัยนั้นมาสร้างสรรค์หรือประดิษฐ์เป็นสิ่งสวยงาม และเป็นประโยชน์

งานใบตองจึงเป็นเอกลักษณ์ของไทยแขนงหนึ่งที่ไม่มีชาติใดจะทำได้เสมอเหมือน สำหรับใบตองนั้นนอกจากจะเย็บเป็นกระทงใส่ดอกไม้แล้ว ยังสามารถที่จะประดิษฐ์เป็นสิ่งประดิษฐ์อื่นๆ ได้อีกมากมาย เช่น บายศรีต่างๆ ถาดผลไม้ แจกัน หรือใช้ห่อขนมต่างๆ ได้ด้วย

ในสมัยโบราณก่อนถึงยุคพลาสติก ใบบตองมีบทบาทกว้างขวางมากในชีวิตประจำวัน ยิ่งในโอกาสพิเศษ เช่น งานพิธีต่างๆ จะมีการประดิษฐ์เป็นสิ่งแปลกๆ มากมายหลายชนิดด้วยกัน และสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นนั้นจะทำกันอย่างประณีตสวยงามพิสดารมาก เป็นการอวดฝีมือกัน งานชนิดนี้บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดให้ลูกหลานโดยการสอน การฝึกฝน เป็นประจำ โดยถือเป็นวิชาจำเป็นสำหรับผู้เป็นแม่บ้านจะต้องทำให้ได้ดี ตกมาสมัยนี้มีพลาสติกเกิดขึ้นมาแทนที่ ความจำเป็นในการใช้ใบบตองก็ค่อยๆ น้อยลง ยิ่งงานประดิษฐ์ที่งดงามประณีตจริงๆ นั้นหาซื้อได้ยาก นอกจากเวลาว่างงานนิทรรศการหรืองานประกวดทางด้านนี้โดยเฉพาะซึ่งนานๆ จะมีขึ้นสักครั้ง การสอนวิชาใบบตอง คงมีแต่เฉพาะที่สอนกันตามโรงเรียนบางประเภทเท่านั้น แต่ก็ไม่สามารถที่จะสอนให้ได้ละเอียดประณีตบรรจงมากนัก เพราะต้องใช้เวลาและต้องฝึกฝนมากๆ นอกจากนี้วัสดุที่ใช้ในการประดิษฐ์ก็หายาก ราคาแพง ความต้องการก็น้อยลง ฉะนั้น จึงเป็นที่น่าเสียดายที่งานประดิษฐ์ใบบตองซึ่งเป็นศิลปะดั้งเดิมนี้มีแนวโน้มที่จะค่อย ๆ สูญหายไป

(อาชีวศึกษา, กรม. คู่มือการเรียนการสอน สทท 139 ศิลปงานใบบตอง. กรุงเทพมหานคร : กรมอาชีวศึกษา, 2527)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ใบความรู้ที่ 2

ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของบายศรี

อดีตที่ผ่านมามนุษย์พยายามเรียนรู้ที่ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติโดยเน้นความกลมกลืนในรูปแบบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รู้จักหาวัสดุธรรมชาติมาปรุงแต่งชีวิตความเป็นอยู่ภายใต้กรอบของการรับและการให้อย่างเหมาะสม สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งมนุษย์ได้ตัดแปลงมาจากธรรมชาติล้วนแล้วแต่จะมีการนำไปใช้ให้เหมาะสมและมีความสอดคล้องกับธรรมชาติ เมื่อมนุษย์เราได้คิดนำใบตอง ใบไม้ต่างๆ มาใช้ห่อขนม และอาหารต่างๆ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันตลอดจนคิดประดิษฐ์ชิ้นงานให้มีรูปร่าง รูปทรงสวยงามและประณีตยิ่งขึ้น ศิลปะงานใบตองเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยใดนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดมิใช่เฉพาะเป็นส่วนประกอบของงานดอกไม้ และใช้เป็นภาชนะใส่ขนมและอาหารเท่านั้น

ในส่วนของวัฒนธรรม งานฝีมือต่างๆ ที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของไทย ต้องยอมรับว่าบรรพบุรุษของเราช่างคิด และประดิษฐ์ผลงานอันสวยงามที่ทรงคุณค่าเอาไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้เห็นและเรียนรู้กับผลงานเหล่านั้นเพื่อช่วยกันพัฒนางานฝีมือให้คงอยู่สืบไป การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ เช่น งานแกะสลักจากไม้ ผักและผลไม้ งานจักสาน หรืองานประดิษฐ์ดอกไม้ใบตองที่มีอยู่อย่างเพียงพอมาแปรเปลี่ยนเป็นงานศิลปอันสุนทรีย์คงช่วยให้วัสดุเหล่านั้นไม่สูญสลายไป

งานประดิษฐ์ดอกไม้ใบตอง เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าจะมีความเกี่ยวพันในพิธีการต่างๆ ตามวิถีชีวิตประจำวัน และเทศกาลสำคัญที่แสดงถึงความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีของไทย โดยเฉพาะประเพณีของชาวอีสาน ที่เรียกว่า พิธีบายศรีสู่ขวัญ ว่า “บาย” เป็นภาษาเขมร แปลว่าข้าว คำว่า “ศรี” หมายถึงความเป็นสิริมงคล พิธีการบายศรีสู่ขวัญนี้จะจัดขึ้นเมื่อมีญาติพี่น้องหรือแขกผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือมาเยี่ยมเยียน ต้องยกสำรับกับข้าวออกมาต้อนรับจับคู่ตลอดทั้งอาหารการกิน เหล้ายาปลาปิ้ง ออกมาต้อนรับ หากญาติพี่น้องมาเยี่ยมเยียนไม่มีการนำข้าวปลาอาหารออกมาต้อนรับ วิญญาณของบรรพบุรุษอาจจะไม่พอหรือโกรธ ถือว่าเป็นการผิดผีด้วย หากเป็นญาติผู้ใหญ่มาเยี่ยมเยียนนอกจากจะมีข้าวปลาอาหารออกมาต้อนรับแล้ว บางครั้งยังต้องมีพานดอกไม้รูปเทียนออกมาให้ลูกหลานได้กราบไหว้จนกลายเป็นพานบายศรี ส่วนคำว่า “สู่ขวัญ” ตามความเข้าใจของคนทั่วไป ขวัญอาจจะหมายถึง ผม หรือคนที่เวียนเป็นกันหอย แต่ที่แท้จริงเชื่อว่ามนุษย์นั้นนอกจากจะมีร่างกายแล้วยังต้องมีขวัญอีก คำว่า ขวัญ ไม่มีตัวตนแต่เชื่อว่ามีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา และเชื่อว่าถ้าขวัญอ่อน ขวัญหาย

ขวัญ ไม่อยู่กับเนื้อกับตัวจึงต้องมีการบายศรีสู่ขวัญ ดังนั้นการบายศรีสู่ขวัญจึงทำได้ทั้งเหตุที่ดี และเหตุที่ไม่ดี เหตุที่ดี เช่น เลื่อนหรือรับ หรือย้ายตำแหน่งใหม่ ไปค้าขายกลับมาได้เงินได้ทอง เป็นแขกมาเยี่ยมเยือนหรือผู้ที่จะต้องย้ายจากไป พระสงฆ์เลื่อนสมณศักดิ์ เหตุที่ไม่ดี เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ลูกตายเสีย เมียตายจาก ฯลฯ นอกจากนี้อาจจะมีการสู่ขวัญเด็กเกิดใหม่ สู่ขวัญเรือน สู่ขวัญการแต่งงาน สู่ขวัญเล่าข่าวหรือข่าวยั่ว สู่ขวัญวัวควาย และเกวียนที่มีคุณประโยชน์ในการดำรงชีวิต การกระทำดังกล่าวเพื่อเป็นการทูลนอมนำใจส่งเสริมจิตใจ และขวัญให้ได้อยู่เสมอ

บายศรีเป็นสิ่งอย่างหนึ่งที่สำคัญ ถือเป็นของสูงที่ใช้ในพิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นเครื่องเชิญขวัญ จะมี 2 ขนาด คือ บายศรีปากชาม ซึ่งมีขนาดเล็ก และบายศรีต้นจะมีขนาดใหญ่ การประดิษฐ์บายศรีจะมีจำนวนชั้นเป็นเลขคี่ คือ 3, 5, 7 และ 9 ชั้น ตามขนาดและรูปแบบของงาน ด้วยบายศรีจะทำจากใบตองกล้วยตานีซึ่งมีคุณสมบัติที่ดี คือ ใบตองจะมีความมัน และไม่เปราะแตกง่าย การพับกลีบจะมีลักษณะเรียวยาวและแหลม นำมาเย็บประกอบกันเป็นชั้นๆ มีขนาดใหญ่ เล็ก สอดขึ้นไปตามลำดับชั้น ประดับยอดหรือส่วนอื่นๆ ด้วยดอกไม้สด เช่น ดอกรัก ดอกพุด ดาวเรือง กุหลาบ ดอกเข็ม หงอนไก่ บานไม่รู้โรย เป็นต้น ส่วนกลางมีลักษณะเป็นกรวยแหลม ส่วนยอดกรวยในบายศรีบางแบบจะร้อยมาลัยดும்แต่บางแบบก็ใบดอกไม้ปัก การบายศรีมีหลายรูปแบบสำหรับใช้ในโอกาสต่างๆ กัน เช่น เข้าเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวาย ไหว้ครู ทำขวัญ ทำพิธีสังเวทเทพเทวดา ตั้งศาลพระภูมิ แต่งงาน กราบขอพรผู้ใหญ่ ทำพิธีขอขมา ตั้งเสาเอก หรือใช้ในงานมงคลต่างๆ สำหรับภาคอีสานภายในพานบายศรีจะมีข้าว ขนมหางอยู่ในพานบายศรีด้วย และสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ เส้นด้าย หรือฝ้ายสำหรับผูกแขนรับขวัญหรือสู่ขวัญ อาจจะมีเพิ่มให้มีเทียนวัดรอบศีรษะ ผ้าฝืน แพรขาว น้ำอบ น้ำหอม หวี กระจก สำหรับที่จะรับการบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนชาติพันธุ์อื่นๆ ในแถบลุ่มน้ำโขงอีกด้วย

(พรยูพรรณ พรสุขสวัสดิ์. งานใบตองวิจิตร ตองนวลมวลบุผา ประคิดประคอง.

กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ม.ป.ป.)

ใบความรู้ที่ 3

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ “บายศรี”

คำว่า “บายศรี” ท่านผู้รู้ทั้งหลายอธิบายว่ามาจากคำว่า “บาย” ในภาษาเขมร แปลว่า “ข้าว” ส่วนคำว่า “ศรี” หมายถึง มิ่ง สง่า ความเจริญ เมื่อนำ 2 คำมารวมกันแล้ว หมายความว่า “โภชนาการอันเป็นมิ่งมงคล”

บายศรี เป็นสิ่งบูชาเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์โดยเฉพาะ แต่ในอินเดีย ไม่มีบายศรีที่ทำด้วยใบตองอย่างของไทยเรา แม้เขมรเองครั้งโบราณก็ใช้กระทงหรือที่บรรจุอาหารวางซ้อนกัน ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นใช้ใบตองตามแบบไทย

แม้ไทยเราในสมัยโบราณ เช่น สมัยอยุธยาตอนต้นก็อาจทำอย่างเขมรมาก่อน เริ่มมาประดิษฐ์เป็นบายศรีในราวแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศนี่เอง การใช้บายศรีสำหรับประกอบพิธีกรรม คงจะเริ่มต้นในสมัยอยุธยา ราวแผ่นดินของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพราะปรากฏกล่าวไว้ในมหาชาติคำหลวง ถัดมากรมการ ซึ่งคงจะแต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2025 และคงจะเริ่มนำเข้ามาผนวกกับพิธีในพระพุทธศาสนา เช่น พิธีทำขวัญนาคน ซึ่งครั้งนั้นจะมีรูปร่างอย่างไร ไม่อาจทราบได้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายไว้ในพระราชพิธีสิบสองเดือนตอนหนึ่งว่า “....บายศรีตองก็เป็นกระทงที่สำหรับบรรจุอาหาร แต่เป็นการออกหน้าประทุมคนพร้อม ๆ กันก็คิดตกแต่งให้งดงามมากมาย ชะรอยบายศรีแต่เดิมจะใช้โตะกับข้าวโตะหนึ่งจานเรียงซ้อน ๆ กันขึ้นไปจนสูง ๆ เหมือนแขกเขาเลี้ยงที่เมืองกลันตัน ภายหลังเห็นว่าไม่เป็นของที่แน่นหนา และยังไม่สู้ใหญ่โตสมปรารถนา จึงเอาพานซ้อนขึ้นไปสามชั้น ห้าชั้น แล้วเอาของตั้งวางบนปากพาน ที่เป็นคานวนาน้อย ไม่มีโตะ ไม่มีพานก็เย็บกระทงตั้งซ้อนขึ้นไปสามชั้น ห้าชั้น เจ็ดชั้น ก็เย็บปากให้เป็นกระทงเย็บ ให้เป็นการงดงาม.....”

ดังกล่าวข้างต้นมานี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่า ข้าวหรืออาหารที่เป็นเครื่องสังเวยนั่นเอง เป็นตัว “บายศรี” หากใช้รูปร่างอันเป็นที่บรรจุไม่ เมื่อใช้ภาชนะหรือทำกระทงขึ้นบรรจุอาหารแล้วก็น่าจะหาฝาปิด โดยใช้ใบตองเย็บเป็นกรวยครอบเอาไว้ก็ได้ เมื่อของเดิมทำเพียงกระทงบรรจุอาหาร (การทำกระทงนี้ในตำรับนางนพมาศก็ได้กล่าวไว้) แล้วคิดทำตัวเย็บไว้ตรงขอบกระทง จากนั้นก็ทำกรวยครอบอีกชั้นหนึ่ง ต่อมาก็ใช้กรวยเป็นที่บรรจุอาหาร เรียกว่า (“หัวบิณฑ์”) แล้วเย็บตัวเย็บให้งามขึ้นเป็นพิเศษ ดังกระทงซ้อนกันหลาย ๆ ชั้น เมื่อเป็นดังนี้ จึงต้องหาไม้มาผูกขนานไว้ 3 อันเพื่อกันมิให้โคล่นล้มลง

ภายหลังจึงประดิษฐ์เป็นรองต่างกระทรวงเป็นการสะดวกขึ้น พลอยให้การเรียกชื่อคลาดเคลื่อนไปอีก แทนที่จะเรียกรวยที่บรรจุอาหารว่า “ตัวบายศรี” กลับไปเรียกตัวจิมที่ประดิษฐ์ให้ยาวขึ้น และซ้อนกันหลายๆ ชั้นเป็น “ตัวบายศรี”

ตัวบายศรีที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่นี้มีรูปยอดแหลมคล้ายกับกรวยเหมือนเดิม และบนยอดกรวยนั้นเดิมทีเดิวน่าจะเป็นข้าวทิพย์ปั้นเป็นก้อน ต่อมาใช้ไข่มุกประดับประดับยอดแทน เห็นจะเกิดจากความคิดขมขื่นความลำบากให้บรรพาลงนั่นเอง

ปัจจุบันมีบายศรีอยู่หลายแบบ อาจเกิดขึ้นตามความจำเป็น หรือคิดดัดแปลงมาใช้ตามหน้าที่ ซึ่งจะได้อธิบายถึงความสำคัญในแต่ละชนิด ดังนี้

1. บายศรีปากชาม
2. บายศรีตั้น
3. บายศรีพรหม
4. บายศรีเทพ
5. บายศรีอภัยทาน
6. บายศรีอ้อมอกแม่

การทำบายศรีจัดเป็นงานออกหน้าออกตาในกลุ่มกุลสตรีในสมัยโบราณ ทุกคนจะต้องฝึกหัดทำให้เป็นเพราะถือเป็นเครื่องพิสูจน์ความรู้ความสามารถ ตกมาถึงสมัยปัจจุบันการที่จะเกณฑ์ให้กุลสตรีไทยทุกคนทำพานบายศรีเป็นนั่นเป็นไปไม่ได้แน่ เพราะสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป อย่งไรก็ตามการทำบายศรีก็เป็นมรดกทางฝีมือของบรรพบุรุษที่ยังแฝงศักดิ์ศรีทางวัฒนธรรมของไทยไว้อย่างสมบูรณ์ แม้ว่าจะทำตามความคิดความเชื่ออันนอกเหนือไปจากพระพุทธรศาสนาก็ตาม

(จันทนา เพชรสงคราม. งานใบตอง. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2540)

ใบความรู้ที่ 4

ประโยชน์ในการทำพานบายศรี

1. พานบายศรีเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ใช้ประกอบในพิธีบายศรีสู่ขวัญซึ่งเป็นพิธีที่สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ถือเป็นพิธีที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ด้วยการนำวัสดุจากธรรมชาติมาประดิษฐ์ให้เป็นรูปร่าง รูปทรงที่ประณีตและสวยงาม ที่อนุชนรุ่นหลังควรช่วยกันรักษาไว้ไม่ให้สูญสลายไป

2. ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำบายศรี มีดังนี้

- 2.1 ให้อัจฉกอนุรักษ์วัฒนธรรมภายในท้องถิ่น
- 2.2 ให้อัจฉกใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์
- 2.3 ให้อัจฉกใช้เวลาให้เกิดประโยชน์
- 2.4 ให้อัจฉกมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- 2.5 ให้อัจฉกการทำงานอย่างเป็นกระบวนการและรักงาน
- 2.6 ให้อัจฉกมีความอดทนในการทำงานจนเกิดผลสำเร็จ
- 2.7 ให้อัจฉกมีสมาธิในการทำงาน
- 2.8 ให้อัจฉกใช้เครื่องมือได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัย
- 2.9 ให้อัจฉกมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ปรับปรุงผลงานอยู่เสมอ
- 2.10 ให้เป็นพื้นฐานในการสร้างงานประดิษฐ์วัสดุจากธรรมชาติ

ใบความรู้ที่ 5

ประโยชน์ของพานบายศรี

พานบายศรีเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ใช้ประกอบในพิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งเป็นพิธีที่สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ถือเป็นพิธีที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ด้วยการนำวัสดุจากธรรมชาติมาประดิษฐ์ให้เป็นรูปร่าง รูปทรงที่ประณีตและสวยงาม ที่อนุชนรุ่นหลัง ควรช่วยกันรักษาไว้ไม่ให้สูญสลายไป ดังเช่น

1. พิธีบายศรีสู่ขวัญเกษียณอายุราชการ
2. การรำบายศรีสู่ขวัญ
3. พิธีบายศรีสู่ขวัญแก่ผู้มาเยี่ยมเยียน
4. พิธีบายศรีสู่ขวัญชาวต่างประเทศที่มาเยี่ยมเยียน

(มณีรัตน์ จันทนะพะลิน. “งานใบตอง,” ใน หนังสือชุดมรดกไทย เล่มที่ 3. (เนื่องในโอกาส สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2525)

ใบความรู้ที่ 6

การเลือกวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้

วัสดุอุปกรณ์ในการเย็บใบตองแต่ละครั้งต้องเตรียมไว้ให้พร้อม จะได้ไม่เสียเวลาเกินความจำเป็น การเลือกวัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสม ย่อมช่วยให้การทำงานสะดวกและได้ผลดี การที่จะเป็นนักประดิษฐ์ที่ดี เราจะต้องเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ในการจัดให้ครบทุกชนิด ถ้าขาดวัสดุ เครื่องมือเครื่องใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมทำให้งานที่ทำนั้นล่าช้า ไม่บรรลุผลสำเร็จเท่าที่ควร ฉะนั้น วัสดุ เครื่องมือเครื่องใช้ทุกชนิด ควรเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี อย่าให้สูญหายหรือเสื่อมคุณภาพประเภทวัสดุ ได้แก่

1. ใบตองคานี นิยมใช้ใบตองชนิดนี้มาประดิษฐ์มากกว่าใบตองชนิดอื่น เพราะใบตองคานีบางกว่าใบตองชนิดอื่น มีความมันสีเขียวสด เนื้อใบตองนุ่มไม่แตกง่าย เมื่อทำแล้วเก็บไว้ได้หลายวัน มีความทนทาน
2. กาบพลับพลึง ใช้แทนใบตองได้ แต่ต้องเลือกที่กาบบาง ๆ สีขาวสะอาด เวลาใช้ต้องแช่น้ำมะนาว หรือน้ำสารส้ม เพื่อป้องกันมิให้ดำ ไม่ค่อยทนเท่าใบตอง สีสวยสะอาดตา
3. ใบสวาน้อยประแป้ง ใช้แทนใบตองได้ ถ้าต้องการให้สิ่งประดิษฐ์มีลวดลายสีสันแปลกตา ก็สามารถใช้ตกแต่งได้
4. ใบโกสน ถ้าต้องการให้สิ่งประดิษฐ์มีสีสันลวดลายแปลกตา ก็ใช้ตกแต่งเป็นส่วนประกอบได้เล็กน้อย ถ้าใช้ไม่เหมาะสมจะทำให้สิ่งประดิษฐ์ดูเลอะเทอะไม่สวยงามได้
5. ใบลาน ใช้สำหรับประดิษฐ์ตกแต่งหรือเป็นส่วนประกอบเล็กๆน้อยๆ ในการประดิษฐ์ใบตองเป็นภาชนะต่าง ๆ เช่น ใช้ทำดอกกลาดวน ตะกร้อ ตัวตะขาบ กระทงใบลาน ตลับใบลาน ฯลฯ ใช้ชนิดที่สดหรือชนิดที่ตากแห้งแล้วก็ได้

6. ใบเตย เลือกชนิดใบสีเขียว ๆ ใบโตๆ ใช้ประดิษฐ์เป็นภาชนะเครื่องใช้บางอย่างได้ เช่น กรวยอุปีชฌาย์ ถาดผลไม้ ของพลู ตัวตะขาบ ดอกลำควน กระถางใบเตยสำหรับใส่ขนม ฯลฯ

7. ใบมะพร้าว จะเลือกใช้ใบชนิดอ่อนหรือใบแก่ของใบมะพร้าวก็ได้ ถ้าใช้ใบอ่อนควรนำมาแช่น้ำมะนาวหรือน้ำสารส้มก่อน เพื่อป้องกันมิให้ดำ ใบมะพร้าวใช้สำหรับประดิษฐ์ตกแต่งเป็นส่วนประกอบในการประดิษฐ์ใบตองเป็นภาชนะต่าง ๆ หรือใช้ประดิษฐ์เป็นสิ่งต่าง ๆ ได้ เช่น กรวยอุปีชฌาย์ ถาดผลไม้ สานเป็นพื้นปลา ตัวตะขาบ นมแมว ดอกลำควน ฯลฯ

8. ผ้าฝ้าย ผ้าออร์แกนซ่า หรือริบบิ้นสีเขียว ใช้แทนใบตองได้ถ้าต้องการให้สิ่งประดิษฐ์เก็บได้ทนทาน และเก็บรักษาได้นานวัน ก็ให้ใช้ผ้าหรือริบบิ้นสีเขียวแทนได้ หรือทำเป็นอุปกรณ์การสอนนักเรียน ทำกระถางถวายพระสงฆ์ เพื่อต้องการเก็บได้นาน

9. โฟม ใช้แทนต้นกล้วยได้ หาได้ง่าย เบากว่าต้นกล้วย

10. ต้นกล้วย ใช้เป็นแกนกลางในการทำส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น กระถางลอยบายศรีต้น และใช้เสียบดอกไม้

11. สารส้ม ใช้แกว่งน้ำหรือใช้แช่ใบตองให้เขียวสด และมีความคงทน เก็บไว้ได้นาน

12. ดอกไม้ต่าง ๆ เช่น ดอกบานไม่รู้โรย ดอกดาวเรือง ดอกมะลิ ดอกพุด ดอกกรัก ใช้เป็นส่วนประกอบสำหรับตกแต่งสิ่งประดิษฐ์ให้มีลวดลาย สีสรรสวยงาม

13. กาว ใช้ในการทำอุปกรณ์ที่ใช้ผ้าประดิษฐ์แทนใบตองติดโฟม

เครื่องมือ เครื่องใช้ในการประดิษฐ์

1. เข็มมือ เบอร์ 8-9
2. เข็มหมุดตัวเล็ก
3. ด้ายสีเขียว หรือสีดำ เบอร์ 60
4. กรรไกร ขนาด 7-8 นิ้ว
5. มีดเล็ก - ใหญ่
6. คัทเตอร์
7. ไม้กลัด
8. ลวด
9. ที่เย็บกระดาษ
10. ที่ฉีดยา
11. อ่างใส่น้ำ

12. ผ้าขาวบาง
13. ผ้าเช็ดใบตอง
14. ไม้บรรทัด ยางลบ
15. กรรไกรตัดลวด

ภาชนะสำหรับใช้ในการจัดสิ่งประดิษฐ์

1. พานโตก (ปากแบน)
2. พานกาไหล่ทองปากสูง
3. ชั้นเงิน – ชั้นทอง
4. ตะลุ่มมุก
5. เชิงเทียน
6. ชามเบญจรงค์ หรือชามปากกลม
7. จานเชิง (กระเบื้องเคลือบ)
8. หลักราบายศรีต้น (7 – 9 ชั้น)

(อาชีวศึกษา, กรม. คู่มือการเรียนการสอน สคท 139 ศิลปงานใบตอง. กรุงเทพมหานคร : กรมอาชีวศึกษา, 2527)

ใบความรู้ที่ 7

การเก็บรักษาใบตองให้คงทน

ถ้าต้องการให้ใบตองสดทนทาน เมื่อเราเย็บเสร็จเรียบร้อยแล้วก็นำไปแช่น้ำไว้อย่างน้อย 3 ชั่วโมง หรือ 1 คืน แล้วนำมาคลุมด้วยผ้าขาวบางที่ชุบน้ำไว้พอชื้นๆ เช่น ในการทำพานบายศรีใหญ่ ต้องใช้เวลาในการทำหลายวัน เมื่อเย็บแต่ละตัวเสร็จแล้วต้องแช่น้ำให้สดแข็งแล้วเรียงไว้ในกะละมังคลุมด้วยผ้าชื้นจะเก็บไว้ได้หลายวัน รอจนทำครบทุกส่วนจึงนำขึ้นมาประกอบกับต้นหรือภาชนะ

หลังจากที่ทำเสร็จแล้วใช้ผ้าขาวบางชุบน้ำหมาดๆ ห่อไว้ หรือใช้ถุงพลาสติกสวมปิดให้มิด แล้วเก็บใส่ตู้เย็นที่มีความเย็นน้อยๆ

(อาชีวศึกษา, กรม. คู่มือการเรียนการสอน สคท 139 ศิลปงานใบตอง. กรุงเทพมหานคร : กรมอาชีวศึกษา, 2527)

ใบความรู้ที่ 8

คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้ใบตอง

ในการจัดและเตรียมงานประดิษฐ์จากใบตองขอแนะนำรายละเอียดบางอย่างที่ควรปฏิบัติ ซึ่งจะเปรียบเทียบกับได้กับคำว่า “เคล็ด” อย่างไทย ๆ

1. การเก็บรักษาใบตอง ส่วนใหญ่จะซื้อจากตลาด ซึ่งจะมีลักษณะซอมน ๆ กันมาเป็นม้วน เป็นพับใหญ่บ้างเล็กบ้าง อาจต้องผ่านการเก็บมาหลายมือ เมื่อมาถึงเราให้แผ่ใบตองออกจากพับ โดยจับออกทีละแผ่น เพื่อให้ความร้อนคลาย ทิ้งไว้ประมาณ 10-20 นาที จึงนำมาซ้อนกันและม้วนหลวมๆ ประมาณ 5-10 แผ่น จากนั้นชุบในน้ำโดยชุบทางปลายก่อนแล้วสลับไปทางด้านแข็ง แล้วนำมาตั้งในถุงพลาสติกโดยเปิดปากถุงพลาสติกไว้ จะทำให้ใบตองไม่ถูกลมโกรก ไม่เหี่ยวแห้งง่าย

2. การตัดและฉีกใบตอง

3. การเก็บงานใบตอง เมื่อประดิษฐ์เสร็จทีละชิ้นตอนเก็บโดยการนำไปแช่น้ำในกะละมังลอยน้ำประมาณ 2-3 ชั่วโมง แล้วเก็บใส่ถุงพลาสติกนำเข้าตู้เย็น หากไม่มีตู้เย็นแช่ในถังน้ำแข็งก็ได้ โดยใช้น้ำแข็งก้อนใหญ่รองพื้นตู้ หาคะแครงรองบนน้ำแข็งก่อนจึงนำงานประดิษฐ์แช่ในตู้น้ำแข็ง หากไม่มีตู้ทั้ง 2 กรณี ใช้แช่ในน้ำได้ แต่ครบ 12 ชั่วโมง ให้เปลี่ยนน้ำ มิเช่นนั้นงานประดิษฐ์จะมีกลิ่นเหม็น

4. การตกแต่งบายศรี ที่กล่าวไว้ข้างต้นถือเป็นงานธรรมดา หากจะประดิษฐ์ตกแต่งให้หรูหรามากกว่านี้ควรใช้การประดิษฐ์งานดอกไม้สด ได้แก่ ใช้ดอกทัดหนูที่เป็นแบบการร้อยมาลัยชกแทนดอกบัว และห้อยอุบะตุ้งติ้ง และเฟื้อง จะทำให้งานเพิ่มความสะดุดตาและมีคุณค่ายิ่งขึ้น

5. งานประดิษฐ์จากใบตอง หากทำความสะอาดใบตองแล้วไม่จำเป็นต้องทาน้ำมันวาสลิน แต่ใช้น้ำมันพืชทาเล็กน้อย เพื่อไม่ให้ใบตองเหี่ยวเร็ว และจะช่วยเพิ่มความงาม ได้ดีกว่าไม่ทาน้ำมัน

6. งานใบตองประเภทบายศรี จะเน้นการใช้คู่ เช่น บายศรีปากชามต้องใช้ 1 คู่ ข้อควรสังเกตขณะจัดบายศรีต้องให้ทั้งคู่เท่ากัน สังเกตที่ยอดกรวยของบายศรี ว่าขนาดใหญ่-เล็ก ไปกันได้หรือไม่ ส่วนใหญ่จะใช้ฝีมือของคนคนเดียว งานจึงจะสวยงามคู่กัน

(จินตนา เพชรสงคราม. งานใบตองวิจิตร ตอนนวลรูปผา ประดิศประคอง. กรุงเทพมหานคร :

ไทยวัฒนาพานิช, 2540)

ใบความรู้ที่ 9

การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการทำพานบายศรี

1. ชนิดของใบตอง

ใบตองที่ควรเลือกใช้ใบตองตานี เพราะมีความนุ่มเหนียว ไม่เปราะฉีกง่ายมีความหนาพอเหมาะ

อายุของใบตอง ควรเลือกใบตองที่เริ่มเป็นสีเขียวแก่ และสีเสมอกัน ใบโตเต็มที่ ไม่ควรใช้ใบตองที่ยังอ่อนเพราะจะทำให้เหี่ยวง่าย ดำ และขำมีอง่าย

การตัดใบตอง มี 2 ลักษณะคือ

1.1 การตัดใบตอง เพื่อใช้งานได้ทันที ควรตัดเวลาสายๆ เพราะแสงแดดเริ่มส่องทำให้ใบตองเริ่มสลดแคด

1.2 การตัดใบตองเพื่อรอการใช้งาน ควรตัดตอนเช้านี้ เพราะใบตองยังสดและแห้งสามารถเก็บไว้ได้นาน

2. การเลือกดอกไม้

ดอกไม้ที่นำมาใช้ในการประดับตกแต่งบายศรีให้งดงามนั้น นอกจากจะให้ความงดงามแล้วยังมีชื่อที่เป็นมงคล เพราะเกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนในท้องถิ่น

2.1 ดอกกรัก จะใช้ได้ทั้งดอกตูมและดอกบาน เก็บแล้วถ้ารอใช้งานควรใส่ถุงพลาสติกมัดไว้ ไม่ต้องล้างน้ำเก็บไว้ในที่อากาศเย็น

2.2 ดอกบานไม่รู้โรย (ดอกสามปี) เลือกดอกพอเหมาะไม่แก่หรืออ่อนเกินไป สีที่ใช้ตามความต้องการของผู้ใช้

2.3 ดอกดาวเรือง เลือกดอกพอเหมาะกับงาน เช่น ประดับที่ที่มีพื้นที่กว้าง ก็ควรเลือกดอกใหญ่เสมอกัน ถ้าที่แคบก็ควรใช้ดอกเล็ก สีใช้ตามความต้องการของผู้ใช้

2.4 ดอกพุด (ดอกพุด) เลือกดอกสดใหม่ ก้านแข็งสีเขียว ก่อนใช้ควรล้างไว้สักครู่ ไม่ควรฉีกน้ำเพราะดอกจะบาน

3. การเลือกใบคูณ ใบขอ ใบรัก

ใบคูณ ใบขอ ใบรัก ต้องไม่แก่หรืออ่อนเกินไป ใบที่สมบูรณ์ไม่มีรอยขาดหรือแมลงกัด

4. ไม้กั๊ก เลือกใช้ชนิดที่มีผิวไม้ดีหรือใกล้ผิวไม้ เพราะจะความเหนียวไม่หักง่าย

5. พานและชั้นขนาดพอเหมาะ

6. ข้าวสาร 1 ชั้น ในข้อ 5
7. ขวดน้ำ ใส่น้ำประมาณ 1 ลิตร มีฝาเปิด
8. กรรไกร ควรเลือกที่มีน้ำหนักเบา ขนาดไม่เล็ก หรือใหญ่จนเกินไป มีความคมตลอดปลาย
9. ฝ้ายสีขาว 1 ใจ
10. ยางลบชนิดแข็ง เหยียญ
11. มีด ถาด
12. ผ้าขาวบาง 3 ผืน ตามความจำเป็น

ใบความรู้ที่ 10

การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการทำบายศรี

วัสดุอุปกรณ์ในการเก็บใบตองแต่ละครั้งต้องเตรียมไว้ให้พร้อม จะได้ไม่เสียเวลาเกินความจำเป็น การเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมย่อมช่วยให้การทำงานสะดวกและได้ผลดี โปรดพิจารณาสิ่งต่อไปนี้

1. ใบตอง

1.1 ชนิดของใบตอง ควรเลือกใช้ ใบตองตานี เพราะมีความนุ่มเหนียว ไม่เปราะ ไม่ฉีกขาดง่าย มีความหนาบางพอเหมาะ ใบตองชนิดอื่นๆ หนาไป เปราะเกินไป การห่อของเล็กๆน้อยๆ ในชีวิตประจำวันอาจจะใช้ใบตองกล้วยน้ำว้าได้ แต่ถ้าจะประดิษฐ์สิ่งของสวยงามประณีต เช่น กระทงดอกไม้ แจกัน ฯลฯ จำเป็นต้องใช้เฉพาะใบตองตานีเท่านั้น

1.2 อายุของใบตอง ไม่ควรใช้ใบตองที่ยังอ่อนอยู่ เพราะไม่แข็งแรง เห็นวงยางฉีกขาดง่าย ซ้ำมือง่าย ไม่คงรูปทรงที่ต้องการ ใบตองที่แก่เกินไปก็ไม่ควรใช้เพราะอายุใช้งานสั้น เหลืองเร็ว ดังนั้นจึงควรเลือกใบตองที่มีอายุปานกลาง กล่าวคือ เริ่มมีสีเขียวแก่ ใบโตเต็มที่

1.3 เวลาในการตัดใบตองจากต้น ถ้าต้องการตัดใบตองจากต้นแล้วใช้งานได้ทันที ไม่ต้องเสียเวลาผึ่งให้นุ่ม ควรเลือกตัดในตอนเช้า เวลาสายให้น้ำค้างที่เกาะอยู่บนใบตองเริ่มแห้ง ในตอนเย็นแดดอ่อน ๆ ใบตองที่สลบแดดในตอนแดดจัดนั้น เริ่มฟื้นตัวแข็งแรงขึ้น แต่อย่ารอให้เย็นย่ำค่ำใกล้หมอกมัว เพราะนอกจากจะมองไม่เห็นสีถนัดแล้วอาจจะเกิดมีอันตรายได้ การตัดใบตองไปรอการจำหน่ายหรือรอการใช้งานนาน ๆ จำเป็นต้องตัดเมื่อรุ่งเช้าหรือเช้าตรู่ เพื่อจะได้ใบตองสดกรอบ ม้วนพับไว้ได้นาน ๆ ไม่เหี่ยวง่าย

1.4 วิธีตัดใบตองจากต้น ควรตัดให้เหลือหูใบตอง (ส่วนใบที่โคนก้านทางใบตอง) ติดอยู่กับต้นเล็กน้อย ทั้งนี้เพื่อช่วยทำหน้าที่สังเคราะห์แสงเลี้ยงส่วนก้านและกาบไม่ให้เน่าและเหี่ยวแห้งรุงรัง ต้นพอม ถ้าตัดใบตองถูกวิธีต้นกล้วยจะดูเรียบร้อยสวยงาม ต้นอวบอ้วนสมบูรณ์ดี

1.5 วิธีเช็ดใบตอง ควรเช็ดใบตองออกจากก้าน และฉีกเป็นแผ่นกว้างพอจับเช็ดถนัดมือ ใช้ผ้าฝ้ายเนื้อนุ่มแห้งสะอาด เช็ดจากโคนดูไปหาหัวใบตอง ถ้ามีรอยเปื้อนเล็กน้อย เฉพาะแห่งใช้ผ้าหมาด ๆ เช็ดออก ถ้าเป็นรอยติดแน่นให้ฉีกทิ้ง แต่ถ้ามีคราบฝุ่นเกาะหนาตะอะทั่วทั้งใบ ให้ล้างน้ำให้สะอาด ผึ่งให้น้ำแห้งแล้วจึงเช็ดอีกครั้งถ้าจำเป็น ส่วนการเย็บใบตองเป็นภาชนะใส่ขนม อาหารรับประทานนั้น เมื่อเย็บเสร็จแล้วควรล้างน้ำให้สะอาดก่อนใช้

1.6 การรักษา ถ้าต้องการให้ใบตองสดทนนานเมื่อเย็บเสร็จแล้ว ต้องแช่น้ำอย่างน้อย 2 ชม. หรือ 1 คืน แล้วนำมาคลุมไว้ด้วยผ้าชื้น เช่น การทำบายศรีใหญ่ ต้องใช้เวลาเย็บนานหลายวัน เมื่อเย็บแต่ละตัวเสร็จแล้วต้องแช่น้ำให้สดแข็งแล่งเรียงไว้ในกะละมังคลุมด้วยผ้าชื้น จะอยู่ได้หลายวัน รอจนทำครบจึงนำมาประกอบกับต้นหรือภาชนะ

1.7 การตัด ถ้าต้องใช้ใบตองรูปกลมหลาย ๆ แผ่น ในการเย็บกระทง 1 ,3 ,4 ,5 ,6 มุม สำหรับจะใส่ขนมหรืออาหาร ควรฉีกใบตองกว้างเท่าที่ต้องการ หาถ้วยกลมมาทำแบบ ชิดรอย แล้วใช้กรรไกรตัดหรือจะใช้มีดคม ๆ กรีดตามแบบภาชนะบนเขียน

1.8 การฉีก ควรใช้ปลายเข็มหมุดฉีกแล้วฉีก ถ้ามีเล็บมือจะใช้เล็บหัวแม่มือก็ได้ ควรฉีกก่อนไปทางปลายใบเสกกลางใบไปประมาณ 1 – 1.5 นิ้ว ชั้นที่ใช้เป็นแบบหันหน้าवलขึ้น และใช้ชั้นเดียวตลอดเพื่อขนาดจะได้ไม่คลาดเคลื่อน

2. กรรไกร ขนาดและรูปร่างเหมาะมือ น้ำหนักเบา คมตลอดปลาย เวลาจับนิ้วทั้งหมดเข้าช่องได้พอดี ตัดใบตองใช้ขนาดใหญ่ ถ้าตัดด้วยใช้ขนาดเล็ก

3. เข็มมือ ถ้างานละเอียดชั้นเล็กมากใช้เบอร์ 9 ถ้างานปกติใช้เบอร์ 8 เลือกที่แข็งแรง รูกว้าง และหัวยาว

4. เข็มหมุด ชนิดหัวมุกใช้เล็กน้อยในบางครั้ง กรรไกรและเข็มมือ หลังจากใช้แล้วมียางเหนียวของดอกไม้ใบตองเกาะอยู่ ควรล้างด้วยผงซักฟอกเช็ดให้แห้งก่อนเก็บ ถ้าจะเก็บไว้นาน ๆ จึงหยิบใช้ควรทาน้ำมันจันทรด้วย ที่ใช้กลัดชั่วคราว หรือตรึงให้อยู่กับที่ชั่วคราว ชนิดหัวเล็ก ใช้บ่อย ต้องเลือกตัวยาวและปลายแหลม ซึ่งกล่องใหญ่ราคาถูกดีกว่ากล่องเล็ก

5. ไม้กลัด ขนาดเล็กแหลม แข็งแรง ใช้ไม้ติคผิวและไคสผิว

6. ด้าย สีเขียว หรือสีดำเบอร์ 60 ใช้สองเส้นดีกว่าเส้นเดี่ยว เพราะใช้เส้นเดี่ยวจะมีความคมตัดใบตองให้ขาดง่ายกว่าเส้นคู่

7. ผ้าขาวบาง สำหรับห่อใบตองที่ฉีกแล้ว หรือห่อผลงานที่แช่น้ำแล้วใช้ผ้าสาหลูทบ 2 ชั้น เย็บริมคล้ายผ้าอ้อม

8. ผ้าเช็ดใบตอง ใช้ผ้าฝ้ายดีกว่า ผ้าผสมใยสังเคราะห์ เพราะนุ่มและดูดซึมน้ำได้ดีกว่า

9. ยางลบอย่างแข็ง ยางลบเนื้อแข็ง ๆ ใช้สำหรับกดเข็มหมุดแทนนิ้วมือนุ่มและไม่เลื่อนหลุดเวลากด

10. ไม้บรรทัด เลือกที่เห็นเส้นและตัวเลขชัดเจน นอกจากนี้บางครั้งยังต้องใช้คีม ปากคีบ ลวด กรรไกรตัดลวด มีดคัทเตอร์ วงเวียน เขียง ถาด กะละมัง ที่ฉีบน้ำและภาชนะต่าง ๆ ตามแต่ความจำเป็นของแต่ละเรื่อง ควรจะเลือกให้ดีพอเหมาะทั้งขนาดและคุณสมบัติที่ต้องการ

(มณีรัตน์ จันทนะพะลิน. “งานใบตอง,” ใน หนังสือชุดมรดกไทย เล่มที่ 3. (เนื่องในโอกาส สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2525)

ใบความรู้ที่ 11

ขั้นตอนและวิธีการทำพานบายศรี

ขั้นที่ 1 ฉีกใบตองขนาดที่ต้องการตามจำนวน ดังนี้

- 1.1 ฉีกใบตองขนาดกว้าง 3.5 นิ้ว ยาวประมาณ 8 นิ้ว จำนวน 94 ชิ้น
- 1.2 ฉีกใบตองขนาดกว้าง 3 นิ้ว ยาวประมาณ 8 นิ้ว จำนวน 66 ชิ้น
- 1.3 ฉีกใบตองขนาดกว้าง 21 นิ้ว จำนวน 3 ชิ้น
- 1.4 ฉีกใบตองขนาดกว้าง 16 นิ้ว จำนวน 2 ชิ้น
- 1.5 เหลาไม้ไผ่ทำเป็นไม้กลัดยาว 14 อัน ไม้กลัดสั้นจำนวนประมาณ 100 อัน

ขั้นที่ 2 วิธีทำลูกบายศรี

2.1 ใช้ใบตองขนาด 3.5 นิ้ว จำนวน 54 ชิ้น ตัดหัวท้ายออกเล็กน้อย หงายใบตองขึ้น แล้วจับทางด้านแข็งม้วนเข้าเป็นรูปกรวยให้แน่น ใช้ไม้กลัดยาวเสียบร้อยลูกบายศรีไว้เป็นชุด ๆ ชุดละ 9 อัน จำนวน 9 ชุด

หมายเหตุ ลูกบายศรีทั้ง 54 อัน จะต้องมีขนาดเท่ากัน โดยการวัดจากลูกบายศรีตัวแรก ที่ทำไว้อาจเทียบขนาดหรือใช้ไม้บรรทัดวัดก็ได้

2.2 ใช้ใบตองขนาด 21 นิ้ว หงายใบตองขึ้นแล้วมีวนจากด้านแข็งให้เป็นกรวย ขนาดยาว จะได้ 3 กรวย เพื่อทำยอดกรวยบายศรี ถ้าต้องการให้ยอดกรวยแข็งแรงควรใช้ก้านใบ ส่วนที่ตรงเสริมข้างใน แล้วใช้ไม้กลัดโคนของกรวยไว้

ขั้นที่ 3 การเข้าตัวบายศรี

3.1 นำยอดบายศรีที่เตรียมไว้แล้วนำลูกบายศรี 54 ลูกมาเข้ากัน ยอดทีละลูก โดยใช้ ใบตองขนาด 3 นิ้ว ห่อตัวบายศรีที่เป็นยอดดังนี้

3.1.1 ใช้ลูกบายศรี ทาบเข้ากับยอดบายศรี ให้ลูกบายศรีติดจากยอดบายศรี ประมาณ 9 นิ้ว หรือตามความต้องการ

3.1.2 ใช้ใบตองขนาด 3 นิ้ว ห่อพันเป็นผ้าถุงให้แน่น แล้วใช้ไม้กลัดกลัดไว้ ทำเช่นนี้จนครบ 9 ครั้ง แล้วใช้ใบตอง 3 นิ้ว ห่อโคนด้วยยอดบายศรีอีกครั้ง จะได้ยอดบายศรี 1 อัน ทำเช่นเดียวกันจนได้ยอดบายศรี 3 อัน

3.2 นำลูกบายศรีที่เหลือ 3 ชุด มาห่อผ้าถุงให้เป็นตัวบายศรี เช่นเดียวกับตัวยอด บายศรี จะได้ตัวบายศรี 3 อัน

ขั้นที่ 4 การทำหมากเบ็งจี่

4.1 นำใบตองขนาด 16 นิ้ว 2 ชั้นซ้อนกัน หงายใบตองแล้วจับด้านแข็งพับให้เป็นกรวย ขนาดใหญ่ พอเหมาะกับชั้นใบเล็กแล้วใช้ไม้กลัดไว้ให้แน่น

4.2 ใบตองขนาด 3.5 นิ้วที่เหลือจากนำลูกบายศรี 40 ชั้น มาพับให้เป็นกลีบหมากเบ็งจี่ โดยหงายใบตองแล้วพับด้านแข็งมาตรงกลาง พับด้านอ่อนมาทับจะได้ 1 กลีบใช้ไม้กลัดยาว ร้อยไว้เป็นชุดทำทั้งหมด 40 กลีบ ชุดละ 5 กลีบ

4.3 นำกลีบมาติดกับกรวยใหญ่ในข้อที่ 4.1 แล้วใช้ไม้กลัด กลัดไว้ ทำรอบกรวย กลีบ ที่ 1 ติดแล้ว ติดอีกด้านตรงข้ามเป็นกลีบที่ 2 กลีบที่ 3 และกลีบที่ 4 จะสับหว่างกันตามลำดับ จนได้หมากเบ็งจี่ขนาดพอเหมาะกับชั้นใบเล็ก

4.4 ใช้กรรไกรตัดขอบหมากเบ็งจี่ให้เสมอกัน แล้วนำใบตองกว้างประมาณ 3 นิ้ว หุ้มปลายขอบโดยใช้ไม้กลัดให้แน่น

ขั้นที่ 5 การประกอบบายศรี

- 5.1 นำใบคุณ ใบขอ ใบรัก มาเรียงไว้ในพานอย่างละ 9 ใบ
- 5.2 นำขันใส่ข้าวสาร เพื่อให้มีน้ำหนักตั้งบนพานที่มีใบไม้มงคล
- 5.3 ใช้ลูกบายศรี 3 ตัว ติดเข้ากับขัน โดยให้โคนบายศรีอยู่ในพานให้เรียบร้อย จัดระยะห่างตัวบายศรีทั้ง 3 ให้เท่า ๆ กันแล้วใช้ฝ้ายขาวเส้นยาวพันตัวลูกบายศรีให้แน่น
- 5.4 นำยอดบายศรีทั้ง 3 ตัวมาวางสับหว่างกับตัวบายศรี ที่จัดไว้ในข้อ 5.3 โดยใช้ข้าวสารกลบปลายโคนบายศรีไว้ ตั้งให้ตรง แล้วใช้ขวดใส่น้ำตั้งตรงกลาง ฝังลงในข้าวสารเล็กน้อย แล้ววางขวดใส่น้ำตรงกลางขัน
- 5.5 นำหมากเบ็งจี่ที่เตรียมไว้มาสวมลงที่ขวดน้ำ เพื่อขันหมากเบ็งจี่จะได้ตั้งตรงอย่างมั่นคง
- 5.6 นำดอกไม้ที่เตรียมไว้มาเสียบไม้
 - 5.6.1 ใช้ดอกกรักหรือดอกบานไม่รู้โรย มาประดับลูกบายศรี ทั้ง 54 ลูก
 - 5.6.2 ดอกดาวเรืองขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ เสียบให้เป็นรูปคล้ายมาลัยค้อม
- 5.7 นำดอกไม้จากข้อ 5.6 มาประดับตกแต่งให้สวยงาม

ใบความรู้ที่ 12

การคิดต้นทุน กำไร การกำหนดราคาขายและการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย

การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เป็นขั้นตอนที่นำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายให้กับลูกค้าที่ต้องการ ดังนั้นเพื่อให้คุ้มค่ากับฝีมือแรงงาน และเวลาที่เราลงทุนไป จึงต้องมีการคิดต้นทุน กำไร และกำหนดราคาขายให้ชัดเจนและเป็นธรรม ตลอดจนมีการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย เพื่อให้การดำเนินการเชิงการค้าเป็นไปโดยราบรื่น

ต้นทุน หมายถึง ทรัพย์สินทั้งหมดที่เรานำมาใช้ในการดำเนินกิจการ มีทั้งทรัพย์สินที่เป็นเงินสดและที่เป็นวัสดุสิ่งของ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ แรงงาน สินค้า ยานพาหนะ

ราคาขาย หมายถึง ราคาที่ขายสินค้าไป อาจมากกว่าหรือน้อยกว่าต้นทุนก็ได้ การกำหนดราคาขายจะบวกต้นทุน ค่าอุปโภค บริโภคต่าง ๆ และกำไรที่ต้องการเข้าไปด้วยเสมอ

กำไร หมายถึง ราคาสินค้าที่ขายได้เงินมากกว่าที่ซื้อมา หรือมากกว่าต้นทุนที่ลงทุนไป

ขาดทุน หมายถึง ราคาขายสินค้าได้เงินน้อยกว่าที่ซื้อมา หรือน้อยกว่าต้นทุนที่ลงทุนไป

ตัวอย่าง

1. การคิดกำไร – ขาดทุน

ซื้อไม้ไผ่มา 3 ลำ ราคา 100 บาท ขายไปในราคา 150 บาท ได้กำไรหรือขาดทุนกี่บาท

กำไร

$$\begin{aligned} \text{กำไร} &= \text{ราคาขาย} - \text{ต้นทุน (ราคาขาย - ราคาซื้อ)} \\ &= 150 - 100 \\ &= 50 \end{aligned}$$

ได้กำไร 50 บาท

การจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย

การจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย จะช่วยป้องกัน มิให้เกิดความผิดพลาดในการดำเนินกิจการและช่วยตรวจสอบผลกำไร และการขาดทุนในการดำเนินกิจการได้

การจัดทำบัญชี หมายถึง การจดบันทึกรายการเกี่ยวกับการเงินทุกรายการ ทั้งที่ได้รับเข้ามาและจ่ายออก เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินกิจการว่าได้กำไร หรือขาดทุนมากน้อยแค่ไหน

ประโยชน์ของการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย

1. เพื่อจดบันทึกรายละเอียดของการดำเนินกิจการเรียงลำดับก่อนหลัง
2. เป็นการควบคุมรักษาทรัพย์สินของกิจการ
3. ป้องกันความผิดพลาดในการดำเนินกิจการ
4. ทำให้ทราบฐานะทางการเงินของกิจการ
5. เป็นประโยชน์ในการตรวจสอบผลกำไร – ขาดทุนของกิจการได้ตลอดเวลา

หลักการทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย

1. จัดทำแบบฟอร์มบัญชีรายรับ-รายจ่าย ให้ง่ายต่อการจดบันทึก
2. จดบันทึกรายการ รายรับ – รายจ่าย ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง
3. สรุปยอดเงิน คือ สรุปรายรับ – รายจ่ายประจำวัน
4. เปรียบเทียบผลการดำเนินการประจำวันหากไม่มีการรับจ่ายทุกวัน ให้ยกยอดในบัญชีรายรับ – รายจ่ายไปในวันถัดไป และอาจสรุปและประเมินผลรายรับ – รายจ่าย เป็นรายเดือน หรือ 2 – 3 เดือนต่อครั้งก็ได้

ตัวอย่างและแบบฟอร์มบัญชีรายรับ – รายจ่าย

ว/ค/ป	รายการ	จำนวนเงิน		ว/ค/ป	รายการ	จำนวนเงิน	
		บาท	สต.			บาท	สต.

(นิคม ชมภูหลง. การสร้างและพัฒนาหลักสูตรโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐาน
อาชีพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, 2545 ก)

ใบความรู้ที่ 13

ลักษณะของนิทรรศการ

นิทรรศการ คือ การนำวัสดุหรือสื่อแสดงหลาย ๆ อย่าง เช่น ของจริง หุ่นจำลอง ภาพวาด ภาพถ่าย ป้ายนิเทศ ภาพโฆษณา ฯลฯ มาจัดแสดงเพื่อให้ผู้ดูได้เห็นและเกิดการเรียนรู้ อย่างกว้างขวางหลายแง่มุม ซึ่งโดยทั่วไปมักแบ่งการจัดนิทรรศการออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. นิทรรศการถาวร เป็นการรวบรวมวัสดุหรือสื่อแสดงอื่นๆ มาจัดแสดงไว้ในสถานที่หนึ่งเป็นการถาวร ส่วนใหญ่สื่อที่จัดในนิทรรศการถาวรนี้จะเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก การจัดนิทรรศการถาวร ได้แก่ การจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ต่างๆ
2. นิทรรศการชั่วคราว เป็นการแสดงหรือรวบรวมข้อมูลต่างๆ มาจัดเป็นเรื่องราวเฉพาะเรื่อง บางโอกาส เช่น การจัดนิทรรศการเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือวาระโอกาสพิเศษ การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย เป็นต้น
3. นิทรรศการเคลื่อนที่ เป็นการรวบรวมวัสดุหรือสื่อแสดงต่างๆ มาจัดแสดงเป็นเรื่องราวเฉพาะเรื่อง เช่นเดียวกับนิทรรศการชั่วคราวแต่วัสดุหรือสิ่งของต่างๆที่จัดไว้ จะจัดในลักษณะที่เตรียมไว้สะดวกต่อการเคลื่อนที่และเปลี่ยนแปลงไปยังสถานที่ต่างๆ ได้ด้วย

ประโยชน์ของการจัดนิทรรศการ

ประโยชน์ของการจัดนิทรรศการ คือ เพื่อให้ผู้ดูเกิดความรู้ความเข้าใจต่อเรื่องราว และอุปกรณ์และสื่อต่างๆ ที่นำมาจัดแสดงได้อย่างกว้างขวางหลายแง่มุม

สำหรับการจัดนิทรรศการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนในห้องเรียนหรือในโรงเรียนนั้น นอกจากจะมีประโยชน์ต่อนักเรียนที่ทำให้นักเรียนเกิดความรู้จากการชมนิทรรศการแล้ว ถ้าครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้จัดเอง ยังเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการทำงานร่วมกัน ส่งเสริมการฝึกวิเคราะห์ความรู้ที่เรียนมาแล้วนำมาสรุปรวมหรือแยกแยะให้เป็นหมู่พวกเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า เป็นการสังเคราะห์ความรู้ได้ และยังเป็นส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในแก่นที่นักเรียนสามารถใช้ความคิดอย่างอิสระในการจัดนิทรรศการออกมาเป็นรูปแบบต่าง ๆ ที่น่าสนใจกับผู้เข้าชมอีกด้วย

หลักในการจัดนิทรรศการ

การจัดนิทรรศการในโรงเรียนหรือในชั้นเรียนส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดจะเป็นการจัดนิทรรศการแบบชั่วคราว บางครั้งครูอาจเป็นผู้วางแผนในการจัด โดยมีนักเรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดหาอุปกรณ์หรือจัดวางอุปกรณ์ แต่เพื่อเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และส่งเสริมความสามารถในการสังเคราะห์ความรู้ให้กับนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายสามารถทำได้ ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนช่วยกันคิดทำกันเอง โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา

หลักในการจัดนิทรรศการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการจัดนิทรรศการว่าต้องการจัดเพื่ออะไร และต้องการให้ใครดูบ้าง การจัดนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้อาจจัดในห้องเรียนเป็นครั้งคราวเพื่อให้นักเรียนในห้องดู
2. เลือกเรื่องที่ต้องการวัด และกำหนดเนื้อหาสาระของเรื่องว่าต้องการจัดในเนื้อหาสาระอะไรบ้าง และมีขอบเขตมากน้อยเพียงใด
3. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ที่จะจัดวางวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งทิศทางการเข้าชมนิทรรศการของผู้ดูด้วย
4. ถ้าเป็นการจัดนิทรรศการเพื่อให้นักเรียนหลายๆ ห้องเข้าชมควรมีการวางแผนในการประชาสัมพันธ์ด้วย
5. เพื่อการตรวจสอบว่านิทรรศการแต่ละครั้งนั้นได้ผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ ควรมีการประเมินผู้ดูโดยอาจใช้วิธีการสอบถามด้วยแบบสอบถามหรือสัมภาษณ์ก็ได้

ขั้นตอนในการนำเสนอผลงาน

การนำเสนอผลงาน เป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นการนำผลงานที่นักเรียนได้ปฏิบัติตามบทเรียนมาจัดแสดงร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจ ช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นการฝึกให้นักเรียนร่วมกับผู้อื่น ก่อให้เกิดความขยัน ความสามัคคี ความมีน้ำใจ ถ้ามีการเชิญผู้ปกครองหรือหน่วยงานอื่นๆ มาร่วมชมงาน จะเป็นการประชาสัมพันธ์ความรู้ความสามารถของนักเรียนอีกด้วย

1. การเตรียม

- 1.1 กำหนดชื่อเรื่องในการจัด
- 1.2 กำหนดวันและเวลาในการจัดงาน
- 1.3 การเตรียมสถานที่ วัสดุและอุปกรณ์
- 1.4 การคัดเลือกผลงานหรือชิ้นงานอื่นๆ
- 1.5 ประชาสัมพันธ์
- 1.6 แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ
- 1.7 จัดเตรียมงบประมาณ

2. การจัดแสดงผลงาน

- 2.1 พิธีเปิด
- 2.2 การประชาสัมพันธ์ ให้ผู้เข้าชมทราบตลอดเวลาว่าจะมีการแสดงอะไร จะมีการสาธิตกิจกรรมต่างๆ กิจกรรมอะไรบ้าง
- 2.3 การต้อนรับควรจัดไว้เป็นจุดๆ พร้อมทั้งจะตอบคำถาม และอธิบายให้ผู้เข้าชม เข้าใจกิจกรรมต่างๆ ได้ถูกต้อง
- 2.4 การจัดแสดงผลงานควรจัดให้น่าสนใจ

3. การประเมินผล

ควรจัดแบบประเมินผลให้ผู้ชมงานได้ตอบ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และปรับปรุงแก้ไขในการจัดนิทรรศการในครั้งต่อไป ถ้ามีการจำหน่ายสินค้าควรมีการประเมินและจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายให้เรียบร้อย

(องอาจ จุมลีมา. การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยโครงงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงาน

อาชีพและเทคโนโลยี เรื่องผลิตภัณฑ์จากไม้ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. การศึกษาค้นคว้า

อิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546.)

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างแผนจัดการเรียนรู้ เรื่องการทำบายศรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ประวัติความเป็นมาของงานใบตอง	เวลา 2 ชั่วโมง
เรื่อง ประวัติความเป็นมาของงานใบตอง	เวลา 2 ชั่วโมง
สอนโดย นางสุลักษณ์ อุ่นเมือง	ใช้สอนวันที่เดือน.....พ.ศ. 2549

1. สาระสำคัญ

งานใบตองเป็นศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอย่างหนึ่งของมนุษย์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะวิถีชีวิตของคนภาคอีสาน งานใบตองมีอยู่หลายชนิด ได้แก่ การทำกระทงแบบต่าง ๆ ถาดใบตองและแจกันใบตอง รวมถึงการทำบายศรีสู่ขวัญที่เป็น การสร้างขวัญและกำลังใจและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 2.1 บอกประวัติความเป็นมาของงานใบตองได้
- 2.2 แสดงออกถึงการมีคุณธรรม จริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

3. สาระการเรียนรู้

ประวัติความเป็นมาของงานใบตอง

4. กระบวนการจัดการเรียนรู้

ขั้นนำ

4.1 ครูแจ้งผลการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้นักเรียนทราบ ชี้แจงวิธีการวัดผลและประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่นการทำบายศรี

4.2 ครูและนักเรียนร่วมกันสนทนาซักถามเกี่ยวกับเรื่องงานใบตอง ที่นักเรียนเคยเห็น ในหมู่บ้านและเคยเห็นพ่อ แม่หรือคนในครอบครัวนำมาใช้ประโยชน์หรือไม่

4.3 ให้นักเรียนดูรูปภาพการประดิษฐ์วัสดุต่างๆ จากใบตองและร่วมกันสนทนาจาก ในรูปภาพนั้น ในปัจจุบันในหมู่บ้านของนักเรียนมีการนำใบตองมาใช้ประโยชน์อะไรบ้าง

ขั้นสอน

4.4 นักเรียนแบ่งกลุ่มเป็น 5 กลุ่มๆ ละ 6 คน โดยคละกันทั้งผู้ชายและผู้หญิงทั้งเก่ง ปานกลาง และอ่อน แต่ละกลุ่มให้เลือกประธาน กรรมการ และเลขานุการ ครูแจกใบความรู้ เรื่องประวัติความเป็นมาของงานใบตอง ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาใบความรู้

4.5 ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันเขียนผังความคิด (Mind mapping) จากเรื่องที่ศึกษา
ใส่กระดาษชาร์ท

4.6 นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงาน (แผนผังความคิด) จากการศึกษาใบความรู้
หน้าชั้นเรียนทั้ง 5 กลุ่ม

4.7 นักเรียนร่วมกันซักถามปัญหาที่สงสัยที่แต่ละกลุ่มนำเสนอ

4.8 นักเรียนและครูร่วมกันสนทนา อภิปรายเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องที่แต่ละกลุ่มนำเสนอ
ต่อไปนี่

4.8.1 บุคลิกท่าทางการนำเสนอ

4.8.2 การสรุปเนื้อหา ชัดเจน เข้าใจง่าย

4.8.3 ภาษาที่ใช้ในการนำเสนอและน้ำเสียง

ขั้นสรุป

4.9 นักเรียนและครูร่วมกันสรุปความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของงานใบตอง
ครูอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องที่นักเรียนยังไม่เข้าใจ และแนะนำให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้า
เพิ่มเติมนอกเวลาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของงานใบตองในหมู่บ้านของตนเอง โดยการ
สอบถามจากผู้ปกครอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำบายศรีในชุมชน

4.10 ครูนัดหมายในการเรียนในครั้งต่อไป

4.11 ให้นักเรียนทำใบงาน

5. สื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้

5.1 รูปภาพงานประดิษฐ์จากใบตอง

5.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

5.3 ใบความรู้เรื่อง ประวัติความเป็นมาของงานใบตอง

5.4 ใบงานเรื่อง ประวัติความเป็นมาของงานใบตอง

5.5 ปากกาเคมี

5.6 กระดาษชาร์ท

6. การวัดและประเมินผล

6.1 สังเกตความสนใจและตั้งใจเรียน

6.2 สังเกตการตอบคำถามของนักเรียน

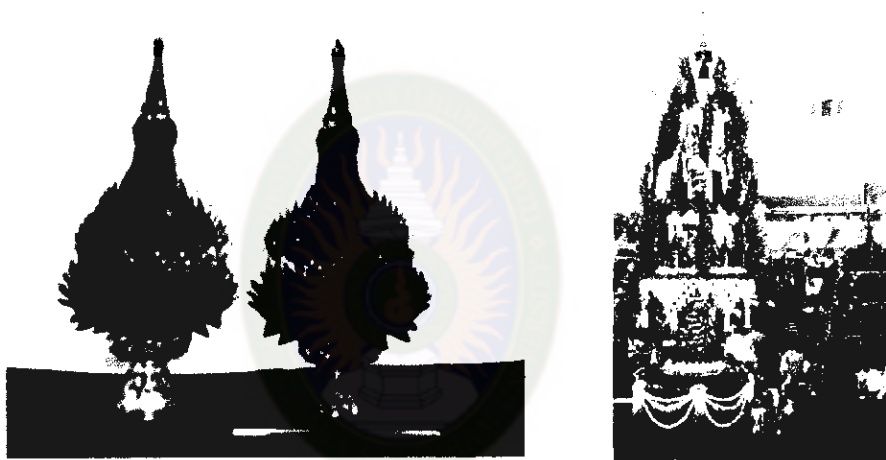
6.3 ตรวจสอบผลงานจากใบงาน

6.4 แบบวัดทักษะกระบวนการทำงานนักเรียน

ใบความรู้ที่

ประวัติความเป็นมาของงานใบตอง

บรรพบุรุษของเราตั้งแต่สมัยโบราณได้คิดนำใบตองใบไม้มาห่อขนมและอาหารต่าง ๆ ใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนคิดประดิษฐ์ให้มีรูปร่างหรือรูปทรงสวยงามแปลกตาขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานพิธีตามประเพณีไทยต่างๆ เช่น การทำบุญในวันสำคัญๆ แล้ว ยังทำอย่างพิถีพิถันและสวยงามมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เป็นการแสดงฝีมืออดทนให้น่าชื่นชมยินดี

เป็นการยากที่จะตอบคำถามว่างานใบตองมีมาตั้งแต่สมัยใด ใครเป็นผู้ริเริ่มและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมแขนงนี้ แต่ปรากฏเป็นหลักฐานในสมัยสุโขทัย จากหนังสือเรื่อง ท้าวศรีจุฬาลักษณ์หรือนางนพมาศว่า ได้มีการจัดแต่งดอกไม้เป็นที่แพร่หลายในสมัยนั้น ครั้นนางนพมาศได้ถวายตัวเข้าเป็นพระสนมของสมเด็จพระร่วงเจ้า เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 1907 แล้ว ก็ได้ประดิษฐ์โคมลอยน้ำโดยเอาดอกไม้มาประดิษฐ์เป็นรูปดอกไม้ ใช้ดอกไม้สลักเป็นลวดลายที่สวยงามมาก แล้วตกแต่งด้วยผลไม้ที่แกะสลักเป็นรูปนกกำลังจิกเกสรดอกบัว เสียบรูปเทียนและโคมไฟลอยน้ำในพระราชพิธีจองเปรียง ซึ่งมีขึ้นในวันเพ็ญเดือน 12 เมื่อสมเด็จพระร่วงเจ้าทอดพระเนตรเห็นก็ชมว่างามอย่างประหลาด เมื่อทรงสืบทราบว่าเป็นฝีมือของใครแล้วจึงบัญญัติแบบฉบับการทำโคมรูปดอกไม้ลอยในวันเพ็ญเดือน 12 ตามเหตุผลของสิ่งประกอบ ซึ่งนางนพมาศได้ทูลพระองค์ไว้แต่ครั้งนั้น ต่อมาทุกสิ่งทุกอย่างได้เจริญขึ้นตามลำดับ จึงมีการคิดคิดแปลงแก้ไขกระทงลอยซึ่งเย็บด้วยใบตองขึ้นมาในรูปแบบที่แตกต่างกันมากมายหลายชนิด ดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนี้

ด้วยหลักฐานอันนี้แสดงให้เห็นชัดว่าบรรพบุรุษของเรามีศิลปะในการประดิษฐ์ดอกไม้ ใบไม้ ผลไม้ และวัสดุต่างๆ มาก่อน สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี แต่ไม่มีผู้ใดได้เขียนไว้เป็นหลักฐานให้อนุชนรุ่นหลังได้คั่นคว้า งานใบตองเป็นงานที่แสดงให้เห็นความคิดสร้างสรรค์ด้านศิลปะอันน่าภาคภูมิใจของบรรพบุรุษของเราแต่โบราณซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ ซึ่งประกอบด้วยความละเอียดอ่อน ประณีตบรรจงมีความสวยงามเป็นระเบียบ และความช่างคิด รู้จักคิดแปลง นำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ทุกบ้านเรือนในสมัยนั้นมาสร้างสรรค์หรือประดิษฐ์เป็นสิ่งสวยงาม และเป็นประโยชน์

งานใบตองจึงเป็นเอกลักษณ์ของไทยแขนงหนึ่งที่ไม่มีชาติใดจะทำได้เสมอเหมือนสำหรับใบตองนั้นนอกจากจะเย็บเป็นกระทงใส่ดอกไม้แล้วยังสามารถที่จะประดิษฐ์เป็นสิ่งประดิษฐ์อื่นๆ ได้อีกมากมาย เช่น บายศรีต่างๆ ถาดผลไม้ แจกัน หรือใช้ห่อขนมต่างๆ ได้ด้วยในสมัยโบราณก่อนถึงยุคพลาสติก ใบตองมีบทบาทกว้างขวางมากในชีวิตประจำวัน ยิ่งในโอกาสพิเศษ เช่น งานพิธีต่างๆ จะมีการประดิษฐ์เป็นสิ่งแปลกๆ มากมายหลายชนิดด้วยกัน และสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นนั้นจะทำกันอย่างประณีตสวยงามพิสดารมาก เป็นการอวดฝีมือกันงานชนิดนี้บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดให้ลูกหลานโดยการสอน การฝึกฝน เป็นประจำ โดยถือเป็นวิชาจำเป็นสำหรับผู้เป็นแม่บ้านจะต้องทำให้ได้ดี มาสมัยนี้มีพลาสติกเกิดขึ้นมาแทนที่ความจำเป็นในการใช้ใบตองก็ค่อยๆ น้อยลง ยิ่งงานประดิษฐ์ที่งดงามประณีตจริงๆ นั้นหาดูได้ยาก นอกจากเวลาในงานนิทรรศการหรืองานประกวดทางด้านนี้โดยเฉพาะซึ่งนานๆ จะมีขึ้นสักครั้ง การสอนวิชาใบตองคงมีแต่เฉพาะที่สอนกันตามโรงเรียนบางประเภทเท่านั้น แต่ก็ไม่สามารถที่จะสอนให้ได้ละเอียดประณีตบรรจงมากนัก เพราะต้องใช้เวลามากและต้องฝึกฝนมาก ๆ นอกจากนี้วัสดุที่ใช้ในการประดิษฐ์ก็หายาก ราคาแพง ความต้องการก็น้อยลง ฉะนั้นจึงเป็นที่น่าเสียดายที่งานประดิษฐ์ใบตองซึ่งเป็นศิลปะดั้งเดิมนี้มีแนวโน้มที่จะค่อย ๆ สูญหายไป

(อาชีวศึกษา, กรม. คู่มือการเรียนการสอน สกท 139 ศิลปงานใบตอง. กรุงเทพมหานคร : กรมอาชีวศึกษา, 2527)

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 ประวัติความเป็นมาของงานใบตอง

คำชี้แจง ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้ที่ได้รับ แล้วร่วมกันสรุปและอภิปราย
เขียนเป็นแผนผังความคิด (Mind Mapping) ลงในใบงานนี้

ชื่อกลุ่ม.....ชั้น.....โรงเรียน.....

ประธาน.....

เลขานุการกลุ่ม.....

สมาชิกในกลุ่ม.....

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

6.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ใบงานที่ 1

คำชี้แจง ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้ที่ได้รับ แล้วร่วมกันสรุปและอภิปราย
เขียนลงในใบงานนี้ โดยให้นักเรียน สรุปย่อประวัติของงานใบตอง

ประวัติงานใบตอง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

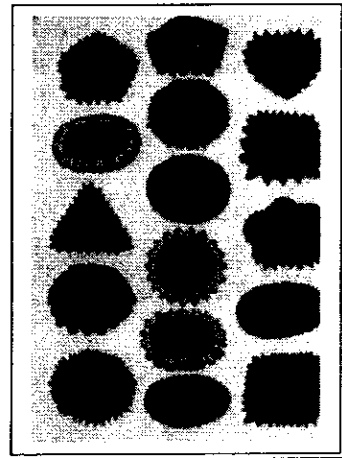
.....

.....

.....

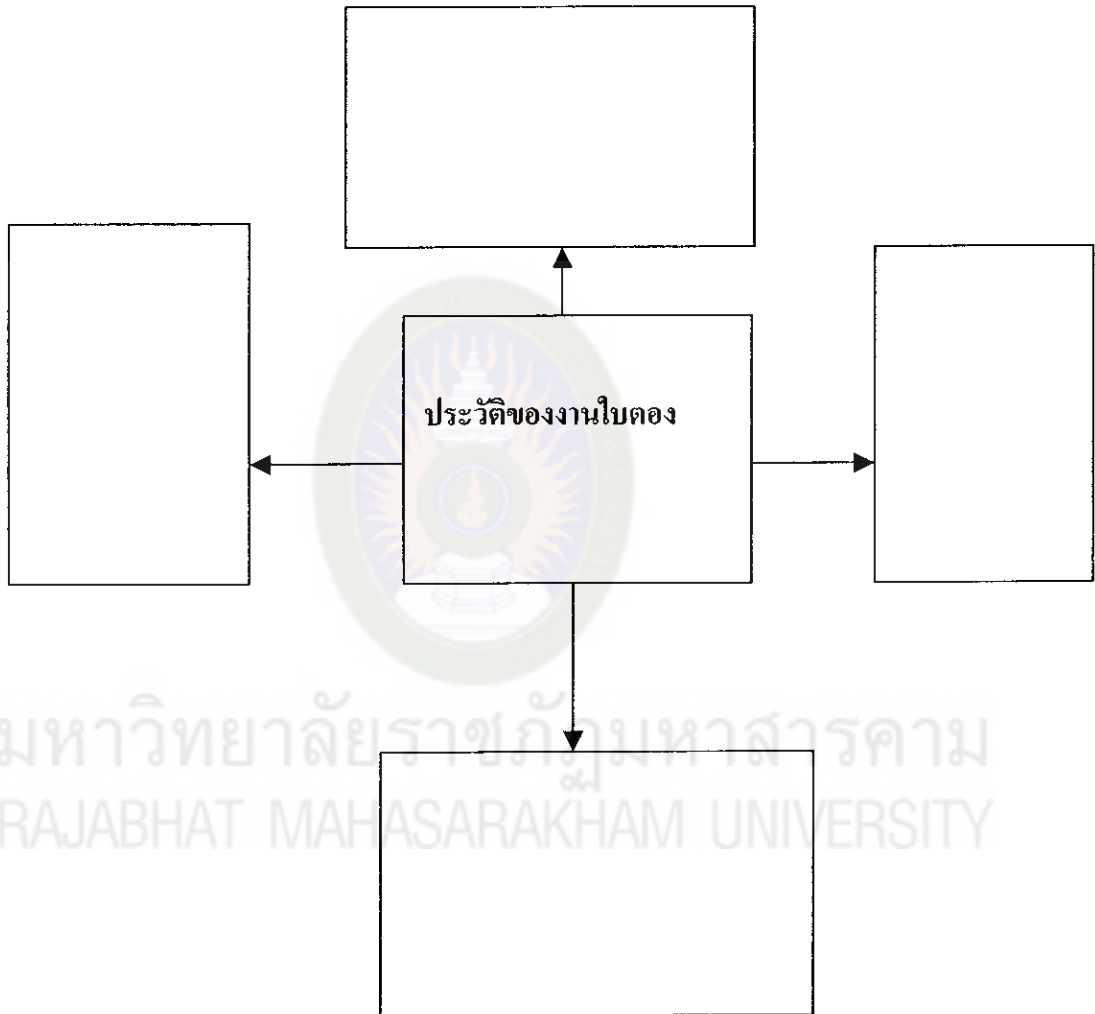
.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ใบงานที่ 2

คำสั่ง ให้นักเรียนเขียนผังความคิด (Mind Mapping) เกี่ยวกับประวัติงานใบตอง

สรุปความรู้ที่ได้รับ

.....

.....

.....

แบบวัดทักษะกระบวนการทำงานของนักเรียน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทำบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

หน่วยการเรียนรู้ที่ แผนการจัดการเรียนรู้ที่

ชื่อ ชั้น เลขที่

วันที่ เดือน พ.ศ.

ขั้นตอนการทำงาน	การปฏิบัติ ข้อละ 1 คะแนน (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	หมายเหตุ
1. วางแผนการทำงาน		
2. การจัดเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์		
3. ตั้งใจในการทำงาน		
4. ร่วมมือการทำงานในกลุ่ม		
5. ปฏิบัติงานตามขั้นตอน		
6. ปรับปรุงแก้ไขระหว่างการทำงาน		
7. ใช้เครื่องมืออุปกรณ์ได้ถูกต้อง		
8. รักษาดูแลเครื่องมืออุปกรณ์		
9. มีความรับผิดชอบในการทำงาน		
10. ชิ้นงานถูกต้อง ประณีตสวยงาม		
รวม		

หมายเหตุ ระดับการปฏิบัติ

ปฏิบัติได้ดีมาก 9 – 10 คะแนน

ปฏิบัติได้ดี 7 – 8 คะแนน

ปฏิบัติพอใช้ 5 – 6 คะแนน

ควรแก้ไข 0 – 4 คะแนน

(ลงชื่อ) ผู้ประเมิน

.....

ภาคผนวก ค
แบบประเมิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY